

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

**«КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАДИМА ГЕТЬМАНА»**

Факультет фінансів

Кафедра банківської справи та страхування

галузь знань 07 Управління та адміністрування
спеціальність 072 Фінанси, банківська справа та страхування
освітня програма Банківський та страховий менеджмент
Форма навчання: Заочна

КВАЛІФІКАЦІЙНА МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

на тему «Регулювання банківської діяльності в Україні»
(назва теми)

здобувача Ліповченка Владислава Георгійовича
(Прізвище, ім'я, по батькові)

(підпис здобувача)

Науковий керівник:

професор, доктор економічних наук
(вчене звання, наукова ступінь)

(підпис) Аржевітін С.М.
(Прізвище, ініціали)

**Робота допущена до захисту перед Екзаменаційною комісією
з атестації здобувачів вищої освіти (ЕК)**

Завідувач кафедри банківської справи та страхування:
доктор економічних наук, професор

(підпис)

Примостка Л.О.

Київ 2024

РЕФЕРАТ

Кваліфікаційна магістерська робота містить 82 сторінок, 3 рисунка, 2 таблиці, список використаних джерел, що налічує 51 найменування.

«Регулювання банківської діяльності в Україні»

(назва кваліфікаційної магістерської роботи)

Предмет дослідження – банківська система України та регулювання її діяльності.

Об'єкт дослідження – визначення головних особливостей регулювання банківської системи в умовах воєнного стану та тенденції розвитку і поліпшення регулювання банківської діяльності.

Мета дослідження: визначення теоретичних та практичних аспектів регулювання банківської діяльності в Україні в світлі функціонування в період дії воєнного стану.

Завдання дослідження: визначення теоретичних засад стосовно банківської системи України та основних норм галузі права в полі банківської діяльності; характеристика основних форм регулювання банківської діяльності в Україні; дослідження регулювання ліквідності та депозитної діяльності банківської системи; визначення тенденцій розвитку банківської системи України в умовах війни; аналіз запроваджених змін у регулюванні та можливості розвитку інноваційних технологій в банківській системі.

За результатами проведеного дослідження сформовано висновки стосовно регулювання банківської діяльності в Україні, зокрема у період дії воєнного стану; визначено ключові особливості банківської системи України, проаналізовано зміни у банківському законодавстві України під час дії

воєнного стану; а також визначено основні тенденції розвитку банківської системи України.

Рік виконання кваліфікаційної магістерської роботи 2023-2024р.

Рік захисту роботи 2024.

Ключові слова: банківська система, банківська діяльність, Національний банк України, регулювання, банківська політика, банківське право, ліквідність.

ABSTRACT

The thesis consists of 82 pages, 3 figures, 2 tables, a list of references that includes 51 items.

"Regulation of banking activities in Ukraine"

(title of the qualifying master's thesis)

The subject of the research is the banking system of Ukraine and regulation of its activities.

The object of the study is to determine the main features of regulation of the banking system under martial law and trends in the development and improvement of banking regulation.

Purpose of the study: to determine the theoretical and practical aspects of banking regulation in Ukraine in the light of functioning during the period of martial law.

Objectives of the study: to determine the theoretical foundations regarding the banking system of Ukraine and the main norms of the branch of law in the field of banking activities; characterization of the main forms of regulation of banking activities in Ukraine; studying the regulation of liquidity and deposit activities of the banking system; determination of trends in the development of the banking system of Ukraine in the conditions of war; analysis of the introduced changes in regulation and analysis of the changes introduced in the regulation and development of innovative technologies in the banking system.

Based on the results of the study, the following conclusions were made regarding the regulation of banking activities in Ukraine, in particular during the period of martial law. The key features of the banking system of Ukraine were identified, analyzed the changes in the banking legislation of Ukraine during the

martial law. The main trends in the development of the banking system of Ukraine are identified.

The year of the qualifying master's thesis is 2023-2024.

Year of thesis defense 2024.

Keywords: banking system, banking activity, National Bank of Ukraine, regulation, banking policy, banking law, liquidity.

ЗМІСТ

ВСТУП	7
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ ДОСЛІДЖЕННЯ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ ТА РЕГУЛЮВАННЯ БАНКІВСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ.....	9
1.1. Основні принципи та форми банківського права в Україні.....	9
1.2. Банківська система України. Основні поняття та роль в національній економіці.....	20
1.3. Основні форми регулювання банківської діяльності в Україні.....	30
РОЗДІЛ 2. ДОСЛІДЖЕННЯ ГОЛОВНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ ТА НОРМ РЕГУЛЮВАННЯ БАНКІВСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ.....	34
2.1. Регулювання ліквідності банківських установ.....	34
2.2. Регулювання депозитних послуг банківської системи України.....	41
РОЗДІЛ 3. АНАЛІЗ РЕГУЛЮВАННЯ БАНКІВСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ ПІД ЧАС ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ.....	47
3.1. Тенденції розвитку банківської системи України в умовах війни.....	47
3.2. Аналіз результативності адаптації регулювання банківської діяльності під час війни.....	58
3.3. Розвиток та державне регулювання цифровізації банківської системи...	67
ВИСНОВКИ.....	77
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	81

ВСТУП

Актуальність теми. Сьогодні Україна перебуває у складній ситуації, щоб протистояти збройному нападу Російської Федерації. Діяльність усіх державних органів спрямована на забезпечення перемоги України у відстоюванні права на вільне життя і самовизначення. Національний банк України (далі - НБУ) не є винятком.

Очевидно, що в умовах воєнного стану в країні значення регулюючої діяльності державних органів, особливо в економічній та фінансовій сфері, значно зросло. Варто пам'ятати, що в умовах воєнного стану регулююча діяльність здійснюється з урахуванням прав людини та обмежень прав і свобод громадян, встановлених відповідно до Конституції України та Закону України "Про правовий режим воєнного стану".

Питання, пов'язані з регулюючою діяльністю різних державних органів, досліджувались у працях В.Баганець, Л.А.Вітькін, Я.Гончаренко, А.Косенко, А. Костюк, Н. Нікітченко, С. Сєров, Г. Смолін, В. Щербина, С. А. Юлдашева та інших. Однак питання, що стосуються регулюючої діяльності в рамках воєнного стану, в даний час недостатньо вирішені.

Метою банківського нагляду є захист інтересів вкладників і кредиторів банків щодо стабільності банківської системи та безпеки зберігання коштів клієнтів на банківських рахунках.

Основне завдання регулювання банківської діяльності на державному рівні полягає в забезпеченні конкурентоспроможності банківських установ як основного провідника грошово-кредитної політики, інститутів накопичення і перерозподілу фінансових ресурсів, тобто сучасна система регулювання повинна забезпечувати стабільний баланс, надійність і ліквідність банків, цілі грошово-кредитної політики та стимулювання економічного зростання країни.

Регуляторна діяльність Національного банку України здійснюється над всіма банками, їх окремими підрозділами, відповідними та зацікавленими особами банків, банківськими групами, членами українських та іноземних банківських груп, членами українських та іноземних банківських груп.

Мета дослідження: визначення теоретичних та практичних аспектів регулювання банківської діяльності в Україні в світлі функціонування в період дії воєнного стану.

Завдання дослідження, що витікають з поставленої мети:

1. визначення теоретичних засад стосовно банківської системи України та основних норм галузі права в полі банківської діяльності
2. характеристика основних форм регулювання банківської діяльності в Україні
3. дослідження регулювання ліквідності та депозитної діяльності банківської системи
4. визначення тенденцій розвитку банківської системи України в умовах війни
5. аналіз запроваджених змін у регулюванні та можливості розвитку інноваційних технологій в банківській системі.

Предмет дослідження – банківська система України та регулювання її діяльності.

Об'єкт дослідження – визначення головних особливостей регулювання банківської системи в умовах воєнного стану та тенденції розвитку і поліпшення регулювання банківської діяльності.

Структура дипломної роботи: робота складається з вступу, трьох розділів, підрозділів, висновків та списку використаних джерел. Загальний обсяг роботи складає 82 сторінок, кількість використаних джерел – 51.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ ДОСЛІДЖЕННЯ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ ТА РЕГУЛЮВАННЯ БАНКІВСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

1.1. Основні принципи та форми банківського права в Україні

Банківське право є важливою галуззю юридичної науки, яка регулює відносини, пов'язані зі створенням, функціонуванням та ліквідацією банків. Ця філія не тільки визначає правовий статус, обов'язки і права банку, а й створює механізм нагляду і контролю за його діяльністю. Банківське право є невід'ємною частиною фінансового права і відіграє важливу роль у забезпеченні стабільності фінансової системи та довіри банківських установ.

Однією з основних функцій банківського права є створення правового середовища для діяльності банків. Закони та нормативні акти, що стосуються банків, визначають юридичні зобов'язання, умови банківської діяльності, процедури та умови надання банківських послуг. Це сприяє створенню чіткої структури для управління взаємодією між банками та клієнтами, а також відносинами між банками.

Крім того, Закон «Про банківську діяльність»[1] визначає правовий механізм захисту інтересів банківських клієнтів. Це включає правила конфіденційності та визначає процедури розгляду скарг та питань, пов'язаних з наданням банківських послуг. Це не тільки забезпечує законність і справедливість банківської діяльності, а й допомагає підвищити довіру громадськості до банківської системи.

Банківське право в контексті фінансової стабільності визначає механізми нагляду і контролю над банками. Воно охоплює питання капіталізації, ліквідності та управління ризиками. Нормативні вимоги встановлюють стандарти фінансової стабільності банків і захищають інтереси вкладників і фінансової системи в цілому.

У світлі зростаючої кількості електронних фінансових послуг закон «Про банківську діяльність» також визначає рамки цифрової та кібербезпеки. Заходи щодо захисту особистої інформації, електронних платежів та перевірки безпеки транзакцій є важливою частиною банківського права в сучасному світі.

Банківське право може бути визначено як необхідний інструмент для стабільного та ефективного функціонування банківської системи. Банківське право регулює відносини між банком та його клієнтами, забезпечує правові гарантії для обох сторін, контролює діяльність банку для забезпечення фінансової стабільності та довіри до банківської системи.

Таблиця 1.1.

Основні принципи банківського права включають

Принцип	Характеристика
Принцип банківської свободи.	Суб'єкт банківської діяльності має право приймати рішення без обмежень і самостійно здійснювати діяльність, що не суперечить чинному законодавству. Обмеження на банківську діяльність передбачені законом України
Принцип послідовного застосування економічних стандартів, встановлених НБУ, норм чинного законодавства.	Цей принцип зобов'язує суб'єкта банківських відносин дотримуватися правил поведінки, які закріплені в нормах банківського права. Наприклад, правила НБУ передбачають, що комерційні банки повинні відповідати економічним стандартам, встановленим НБУ

Принцип об'єднання державного та приватного принципів у банківському секторі.	З одного боку, держава займається регулюванням та управлінням банківською системою на благо суспільства в цілому. З іншого боку, виникають особливі інтереси кредитних організацій і клієнтів, тобто існує паритет інтересів всіх суб'єктів банківського права
Принципи задоволеності клієнтів і максимізації прибутку банків.	Банківські установи на усіх рівнях взаємодії з клієнтами встановлюють максимально комфортні для клієнта відносини, що підвищує лояльність клієнтів
Принцип добровільних відносин та інтересів банківських установ та їх клієнтів.	Суб'єкт відносин банківського права встановлює відносини, засновані на рівності, темпераменті та ініціативі сторін у формуванні та виконанні прав і обов'язків. У цих відносинах проявляється взаємна воля і свідомість учасників
Принцип підтримки конкуренції та заборони економічної діяльності, спрямованої на монополізацію та недобросовісну конкуренцію.	Це означає, що банкам заборонено вживати заходів щодо обмеження конкуренції в банківській діяльності та монополізації умов для встановлення позик, інших послуг, процентних ставок та зборів. Комерційні банки не мають права зменшувати розмір статутного капіталу і розподіляти резерви між

	акціонерами банків без втручання НБУ. Антимонопольний комітет України стежить за дотриманням антимонопольного законодавства в банківській сфері. Реструктуризація комерційних банків проводиться спільно з АКУ, якщо це передбачено чинним законодавством. Щоб ще більше посилити конкуренцію і обмежити виникнення міжбанківського монополізму, НБУ створив рівні умови для доступу комерційних банків до кредитних аукціонів НБУ
Принцип нагляду за діяльністю банків та інших фінансових установ.	Нагляд відіграє важливу роль у належному функціонуванні банківської системи. Без цього економічна діяльність не може здійснюватися, з її допомогою заборонено втручання держави у внутрішню сферу комерційних банків і підприємств, гарантується законність в банківському секторі, запобігаються злочини і винна особа за сигналом притягається до відповідальності.

Джерело: [2].

Фактично відображено другий принцип, оскільки Верховна Рада України контролює діяльність НБУ (затверджує кошториси та звіти про його

роботу, затверджує обмеження щодо зовнішнього державного боргу). НБУ управляє діяльністю комерційних банків (встановлює для них економічні стандарти, контролює їх створення через реєстр, стежить за дотриманням законів), контролює здійснення операцій з готівкою. Комерційні банки регулюють обмеження на залишки грошових коштів у сховищах юридичних осіб, процедуру відкриття і закриття рахунків, а також виконання валютних та іншого роду операцій.

Банківська діяльність набуває юридичної ідентичності в нормативних актах (джерелах права), що видаються відповідними державними органами.

Як відомо, джерелом внутрішнього права є форма вираження волі держави в нормативних актах, які є офіційним документом компетентних органів держави, що встановлює норми права.

В системі банківського права особлива роль відводиться законам, які мають вищу юридичну силу і охоплюють найбільш важливі питання, що виникають в банківському секторі.

Серед джерел банківського права важливими блоками є закони і нормативні акти, які можуть бути розділені на 2 групи:

1. Укази Президента України та постанови Кабінету Міністрів України.
2. Нормативні акти міністерств, державних комітетів, що займаються сферою банківської діяльності, а також нормативні акти НБУ. Ці дії можуть включати постанови, накази, інструкції, правила і т.д. Форма вважається такою, що знаходиться у віданні організації.

Правова практика та бізнес-правила також відіграють важливу роль у банківській діяльності. При визначенні місця регулятора в ієрархії правових норм, в більшості зарубіжних країн, якщо в законі взагалі немає відповідних

положень або він не повністю регулює певні положення, слід виходити з того, що регулятор - це, по суті, правила, що доповнюють закон.

Таким чином, ділова практика, що використовується в банківській практиці, включає як міжнародні традиції, встановлені в міжбанківській практиці, так і бізнес-правила міжнародного характеру.

Ефективне функціонування банківської системи України визначається в першу чергу рівнем її правової бази і неможливе без визначення правового статусу суб'єкта кредитної системи та детального регулювання різних аспектів банківської діяльності[3]. Створення повноцінного банківського законодавства - запорука правильного управління економікою держави, створення механізмів сучасної кредитної системи України та формування правової держави.

Банківська система України функціонує на основі всієї системи нормативних правових актів, що визначаються терміном "Банківське право". Загалом його можна визначити як систему нормативних актів, яка включає норми, що регулюють діяльність банків та інших фінансових установ, а також їх відносини з клієнтами. Банківське право - це важливий набір різноманітних, юридично зобов'язуючих, форм і нормативних актів з певною ієрархічною системою.

Відповідно, банківське законодавство виконує безліч функцій.

По-перше, це міжвідомчий характер банківського права, оскільки він встановлює норми різних галузей права. Тут найбільш важливі норми конституційного, адміністративного, цивільного та фінансового права. У той же час різноманітність банківської діяльності закладає основу для включення норм кримінального права, цивільно-процесуального права та інших областей права до складу банківського права. Враховуючи комплексний характер банківського права, його можна назвати складною галуззю права, яка утворює окрему спеціалізовану структуру у внутрішній правовій системі.

Друга особливість банківського законодавства України - це значна кількість підзаконних актів, недостатнє законодавче для регулювання різних аспектів і проблем банківської діяльності. У таких країнах, як Великобританія, Німеччина, США та Франція, існує понад 200 законів, які гарантують функціонування кредитної системи в цих країнах, чому варто повчитись Україні[4].

Недостатня кількість законів в цій області пов'язано, з одного боку, зі складними і повільними процедурами їх прийняття, а з іншого - з дуже динамічною структурою зміни банківських відносин. Це вимагає постійних змін, спрямованих на поліпшення цих видів діяльності, і досягається за рахунок швидкого прийняття підзаконних актів.

Загалом, робота законотворців покликана усунути прогалини в правовому регулюванні зв'язків з громадськістю банку і забезпечити дотримання закону і регулювання діяльності банківської системи.

Третя особливість банківського законодавства полягає в тому, що, як згадувалося вище, його суб'єкти представлені галузевими нормативними актами. У той же час кілька державних адміністративних органів, що володіють особливою компетенцією (Національний банк України, Державна комісія з цінних паперів), контролюють і регулюють підзаконні акти, які носять міжвідомчий характер і відображають певний спектр діяльності, обов'язковий для всіх юридичних і фізичних осіб.

Наступною особливістю банківського права є його відмінність від інших розділів права (адміністративного, фінансового та цивільного права), які практично важливі для ефективного розвитку та функціонування економіки. Водночас слід зазначити, що важлива роль державних принципів у регулюванні банківської діяльності пов'язана, зокрема, з проблемою обмежень державного втручання в банківський сектор.

Процес інтеграції та диференціації має фундаментальне значення для вдосконалення банківського законодавства. Інтеграція правового регулювання банківської діяльності забезпечує зміцнення взаємозв'язку і взаємодії між банківським правом та іншими правовими областями (адміністративними, цивільними, фінансовими).

Диференціація правового регулювання банківської діяльності відбувається в рамках різних сфер банківської діяльності (розрахункові, кредитні, валютні відносини і т.д.) та полягає в його диференціації і особливостях його правового регулювання.

Як відомо, існуючий нормативний пробіл в банківському секторі обумовлений змінами соціально-політичної структури країни і напрямки економічного розвитку. Необхідно зробити більше для поліпшення правового регулювання банківських відносин і створення якісної кредитної системи в Україні.

Істотним недоліком регулювання банківських відносин є те, що часті зміни і доповнення до законів та підзаконних актів, що вносяться відразу після його прийняття, не сприяють стабільності банківського законодавства і негативно впливають на його виконання бізнесом.

Концепція розвитку банківської системи України важлива для розвитку банківського права і повинна включати основні напрямки і методи вдосконалення банківського права. Зокрема, проблема його кодування актуальна як теоретично, так і практично. Проект Концепції розвитку банківської системи України, розроблений творчою групою НБУ, постійно підтримує її в робочому стані і продовжує розвиватися в Україні.

Аналіз чинного банківського законодавства показує, що воно все ще знаходиться на стадії становлення і розвитку і не повністю відповідає стадії ринкової економіки.

Для банківського права характерні наступні негативні риси:

- a. багаторівневий характер правового регулювання банківської діяльності та наявність значного числа підзаконних актів; у зв'язку з цим актуальним стає питання відповідності ієрархії джерел банківського права
- b. не існує єдиного кодифікованого закону про банківську діяльність
- c. динамічність норм банківського права і часте внесення змін і доповнень до правил, що регулюють банківську діяльність
- d. протиріччя і складність багатьох нормативних актів, протиріччя з актами по народному господарству в цілому, регулювання економічних відносин
- e. недостатня кількість офіційних джерел, з яких публікуються нормативні акти, що стосуються банківської діяльності, труднощі, що виникають в результаті пошуку і використання цих нормативних актів[5].

Крім вдосконалення самого банківського законодавства, реалізація інших заходів також є невід'ємною частиною покращення функціонування банківської системи України:

- 1. Норми банківського права повинні узгоджуватися з нормами інших галузей вітчизняного права, тобто враховувати норми поведінки відповідного закону, які є основою концептуального характеру;
- 2. Чинне законодавство відображає міжнародні норми і звичаї, що застосовуються до банківських операцій;
- 3. Чітко визначити повноваження законодавчої та виконавчої гілок влади в банківському секторі;
- 4. Зведення до мінімуму втручання держави в банківський сектор і намагання ліквідувати монополію НБУ на управління кредитно-банківською системою;

5. Систематична розробка Центральним банком та публікація методичних рекомендацій та роз'яснень для отримання детальної інформації про застосування банківських законів та нормативних актів;
6. Створення єдиної державної системи реєстрації позичальників, тобто «центрального банку даних», в якому накопичується інформація про фінансовий стан позичальника, попередньої діяльності підприємства і міжнародних партнерів, що знижує кредитний ризик комерційних банків;
7. Реформа бухгалтерського обліку, поряд з поліпшенням стандартів аудиту та практики аудиту (зокрема, розробка нормативних документів, що стосуються реорганізації банківського обліку та звітності в банківській системі), посилення його застосування з урахуванням міжнародних стандартів бухгалтерського обліку та аудиту;
8. Законодавство регулює порядок організації та функціонування електронних платіжних систем з метою створення єдиної платіжної системи під захистом Національного банку України;
9. Удосконалення процедури створення реєстру ненадійних боржників;
10. Також слід звернути увагу на дотримання законодавства, спрямованого на запобігання використанню банківської системи для легалізації брудних доходів. Важливу роль у розвитку національного банківського права має відігравати процес міжнародного співробітництва в галузі правового регулювання банківської діяльності, дотримання відповідного законодавства Європейського Союзу та поступової адаптації нормативних актів України до європейських стандартів[6].

В результаті чинне законодавство про внутрішню банківську діяльність в цілому носить прогресивний характер і підпорядковується меті регулювання ринкової системи економіки. Однак його найбільш важливим питанням є завдання розширення і якісного розвитку правової бази управління банківською системою і банківською діяльністю, а також приведення сучасного внутрішнього банківського законодавства у відповідність з міжнародними банківськими стандартами[7].

Удосконалення банківського законодавства сприятиме надійному функціонуванню ринкової економіки та прискорюватиме формування ефективної банківської системи в Україні.

1.2. Банківська система України. Основні поняття та роль в національній економіці

В цілому банківська система розуміється як набір різних банків і банківських установ, в яких мобілізуються кошти, надаються різні послуги з прийому депозитів і надання кредитів клієнтам.

Банківська система - це не довільне явище, а невід'ємна частина грошової системи - елемент економічної основи суспільства, що розвивається за законами ринкової економіки. Система внутрішньо організована, взаємопов'язана і має спільну мету і призначення.

Банківська система існує в будь-якій країні в певний історичний період і є невід'ємною частиною національної кредитної системи. Щоб банківська система функціонувала належним чином, повинні бути виконані наступні умови: у країні має бути достатня кількість діючих банків і кредитних організацій. Слід враховувати, що ця система систематично розвивається і постійно змінюється кількісно і якісно.

В системі не повинно бути зайвих елементів. У цьому секторі економіки не повинно бути банківських установ, які не розпочали свою банківську діяльність вчасно, які працюють без належним чином регульованої ліцензії на здійснення банківських операцій, або які не були створені відповідно до чинного законодавства України.

В Україні існує Центральний банк, який виконує функції головного координатора кредитних організацій і ефективно управляє функціями фінансів і фінансових процесів в економіці[8]. Важливими є фактичні показники незалежності Центрального банку від уряду, відносин з урядом, конституційного розподілу функцій щодо стабілізації цін центральному банку, грошового фінансування дефіциту бюджету, фінансових інструментів.

Крім Центрального банку, існує широкий спектр комерційних банків, які надають безліч банківських і фінансових послуг для юридичних і фізичних осіб, що охоплюють всі сфери національної економіки і зовнішньоекономічних зв'язків.

Банки і кредитні організації не обмежуються накопиченням і розподілом коштів підприємств і організацій, а також сприяють накопиченню капіталу і активно втручаються в усі сектори економіки.

Банківська система є складовою частиною більш широкої системи - економічної системи держави.

Таким чином, банки органічно вплітаються в загальні механізми регулювання економічного життя, тісно взаємодіючи з бюджетно-податковою системою, системою ціноутворення, ціною і прибутковою політикою, умовами зовнішньоекономічної діяльності. Банківська система взаємодіє з економікою, проявляється в накопиченні коштів населення і підприємств, активно впливає в соціальну сферу, що сприяє підвищенню рівня життя. Однак банківська система - це не механічне об'єднання різних банків, а особлива економічна структура, що має особливе призначення і виконує особливу функцію в економіці держави[9].

Банківська система - це юридично визначений і добре структурований набір фінансових установ, що займаються банківською діяльністю.

Деталі банківської системи описані в її характеристиках:

1. створення грошей і регулювання грошової маси;
2. функція перетворення;
3. функція стабілізації.

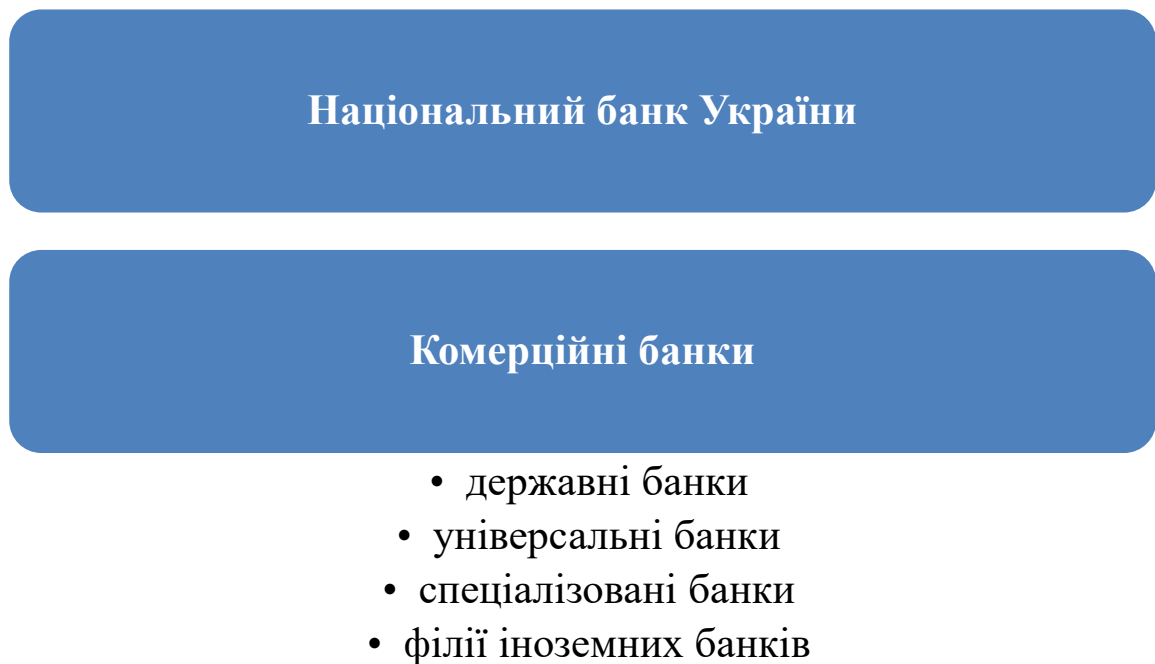
Важливою функцією банківської системи є здатність створювати грошові активи та регулювати грошову масу, яка полягає в тому, що банківська система швидко змінювала кількість грошей в обігу та

збільшується або зменшується у відповідь на зміни «попиту на гроші». Всі підрозділи банківської системи (НБУ і комерційні банки) беруть участь в цій функції і застосовуються до всіх сфер банківської діяльності.

Банківська система характеризується перетворюючою функцією, яка полягає в тому, що банки, які мобілізують наявні кошти деяких організацій, передають їх іншим організаціям, а також мають можливість змінювати (перетворювати) обсяг і терміни грошового капіталу і фінансового ризику.

Рис. 1.1.

Банківська система України

Джерело: створено автором на основі [9].

На додаток до цих функцій банківська система також виконує стабілізуючу функцію, тобто функцію забезпечення сталості банківської діяльності та грошових ринків. Банки характеризуються високим рівнем ризику, і оскільки банки працюють в ситуації, коли загроза грошових втрат і банкрутства постійно зростає, управління ризиками є важливим завданням не тільки для окремих банків, але і для всієї банківської системи. Банки, які виступають в якості посередників на фінансових ринках, несуть

відповідальність перед інвесторами за банківські ризики позичальників. Стабілізуюча функція банківської системи забезпечується прийняттям законів та інших нормативних актів, що регулюють діяльність всіх підрозділів банківської системи, а також створенням відповідних механізмів контролю і нагляду за дотриманням як чинного законодавства при провадженні діяльності банків.

В результаті банківська система працює в рамках єдиного фінансово-кредитного механізму, очолюваного Центральним банком, і складається з його дочірніх банків, банківських установ, фінансових і кредитних організацій.

Сучасна банківська система України, як і в більшості країн світу, складається з 2 рівнів. На першому рівні закон «Про Національний банк України» та його організаційна структура, на другому рівні - різні типи комерційних банків та форми власності, спеціалізація та мережа відповідних установ (філій) регулюються Законом України "Про банки і банківську діяльність".

Першим рівнем банківської системи України є Національний банк України, який відповідає за підтримку стабільності національної валюти та функціонування банківської системи. Національний банк України, Центральний банк країни з ринковою економікою, діє як Державний орган банківського регулювання і нагляду, валютний і регулюючий орган економіки[10]. За допомогою функцій і операцій, визначених законом, він впливає на всі сфери економічного життя країни.

Національний банк України є головним банком держави, виконує функції координатора діяльності кредитних організацій, виконує функції управління грошово-кредитними та фінансовими процесами в економіці країни. НБУ бере участь в обслуговуванні державного боргу України шляхом зберігання коштів з державного бюджету та позабюджетних фондів України,

надання розрахункових послуг центральним органам влади, ведення рахунків державного казначейства, випуску державних облігацій, погашення та виплати за ними доходів.

Здійснювати свою діяльність НБУ має право незалежно від органів державної влади та незалежно від законодавчих ініціатив та діяльності Президента України та Верховної Ради України.

Як Центральний банк держави, НБУ регулює обсяг грошової маси з використанням відповідних інструментів, а саме: визначення і регулювання обов'язкових резервів капіталу комерційних банків; процентна політика; рефінансування комерційних банків; торгівля цінними паперами на відкритому ринку; депозитарна політика; управління золотовалютними резервами, регулювання імпорту та експорту.

НБУ встановлює правила обігу, зберігання банкнот, регулює збір готівки, забезпечує розвиток банків, підприємств і організацій.

НБУ, виконуючи функцію банку:

- Забезпечує функціональність платіжної системи
- Організація міжбанківських платежів
- Діє як свого роду кредитор останньої інстанції для комерційних банків
- Надає позики (рефінансування) банкам для підтримки ліквідності шляхом створення ломбардів, стабілізації позик та проведення відповідних операцій[11].

Як орган банківського регулювання і нагляду, НБУ здійснює державну реєстрацію та ліцензування банків, визначає правила, що регулюють їх діяльність, встановлює принципи і стандарти бухгалтерського обліку та звітності в банках.

Національному банку відводиться важлива роль органу валютного регулювання і валютного контролю, який регулює правила валютних операцій, визначає структуру валютного ринку України, регулює торгівлю на ньому валютними цінностями, видає ліцензії на операції з валютними цінностями, контролює діяльність банків та інших установ на валютному ринку.

НБУ є юридичною особою, має державний статутний капітал, має печатку із зображенням Державного герба України та займається господарською діяльністю. В результаті діяльності Національного банку України спрямована на забезпечення єдиної державної політики в галузі фінансового обігу, кредитування, фінансування та розрахунків у національній економіці.

До другого рівня банківської системи України належать комерційні банки, які можуть різнитися за формою власності, спеціалізацією та сферами діяльності[12].

В умовах ринкової економіки комерційні банки накопичують значну частину своїх кредитних ресурсів, надаючи клієнтам позики, зняття депозитів, розрахункові послуги, випуск і розміщення цінних паперів і т. д.

Сучасні комерційні банки - це багатофункціональні установи, які працюють в різних областях ринку позичкового капіталу і фактично займаються всіма видами маржинальних операцій і фінансових операцій, пов'язаних з обслуговуванням економічної діяльності клієнтів. Враховуючи, що основний тягар фінансових і кредитних послуг лягає на комерційні банки, їх часто називають "супермаркетами фінансових ринків".

У сучасній ситуації існує тенденція описувати функції і діяльність комерційних банків з метою універсалізації їх функцій і діяльності, підвищення ефективності банківської діяльності та отримання прибутку.

Різноманітність послуг, що пропонуються комерційними банками, не означає, що всі вони виконують однакові операції. Кожен банк визначає сферу своєї діяльності відповідно до потреб обслуговуваних клієнтів. Однак комерційні банки мають кілька основних функцій[13]. Ці основні функції комерційних банків, що визначають їх економічну сутність, включають посередництво у видачі позик, посередництво в розрахунках і платежах, а також випуск інструментів позичкового обігу.

Банківська система України є одним з найбільш динамічно розвинених секторів національної економіки, де перехід до ринкових відносин відбувається дуже швидко і на практиці відбувається процес демонізації, проявляється конкуренція, гроші і кредит набувають ринкового значення.

Сучасна банківська система країни варіюється від традиційних операцій по депозитних і кредитних операцій і розрахунків готівкою, які складають основу банківської діяльності, до новітніх фінансових продуктів, що використовуються банківськими установами (лізинг, факторинг, трасти і т.д.). Сучасна банківська система України як система ринкового типу знаходиться в процесі становлення і має перспективи розвитку.

Банківська система України повинна становити органічну частину загального економічного комплексу, безпосередньо взаємодіяти з економікою країни в цілому і відігравати важливу роль в економічному процесі, що виявляється в мобілізації і вільному переливанні капіталу, накопиченні коштів на структурній перебудові економіки, створенні оптимального середовища для налаштування і розвитку бізнесу.

Ефективність банківської системи країни багато в чому залежить від процесу реструктуризації та реалізації відповідної державної політики в банківській сфері.

Цілями державної політики в банківському секторі є:

1. Уникати надмірної концентрації економічної влади, обмежувати прояв монополій і підтримувати конкуренцію в банках;
2. Забезпечити відповідність діяльності банківської системи грошово-кредитній політиці держави;
3. Підтримувати політику концентрації, достатню для підвищення конкурентоспроможності банків;
4. Забезпечити дотримання законів і нормативних актів, що забезпечують високий рівень банківських послуг;
5. Задоволення потреб суспільства при отриманні різних банківських послуг;
6. Запобігання можливих наслідків кризи в банківській системі;
7. Забезпечити здатність банків задовольняти потреби і законні інтереси клієнтів; заохочувати і просувати високий рівень ефективності і прибутковості операцій з розміщення кредитів в різних секторах економіки.

Для поліпшення функціонування банківської системи України банківська діяльність повинна розвиватися за наступними напрямками:

- Підвищений рівень концентрації банківського капіталу;
- Стимулювати приплив іноземного капіталу;
- Створити умови для збільшення обсягів кредитування реального сектора економіки, організувати і забезпечити ефективну роботу українських банків з реструктуризації та розвитку, забезпечити універсальне кредитування;
- Зміцнення ресурсної бази комерційних банків;
- Розвиток конкуренції на ринку банківських послуг;
- Удосконалення системи банківського нагляду;
- Завершення процедури банкрутства банку в установленому порядку;

- Завершення гармонізації стандартів бухгалтерського обліку та звітності на основі міжнародних стандартів і рекомендацій Європейського Союзу;
- Удосконалення процедури продажу заставленого майна для захисту інтересів кредиторів;
- Удосконалення банківського законодавства;
- Стимулювати збільшення обсягу грошових вкладів населення, розширювати гарантії захисту цих вкладів[14].

Банківська система України відзначена низкою унікальних особливостей, які визначають її структуру і функції в контексті деталей економічного і правового середовища України. Давайте подивимося на деякі з них.

Банківська система України має децентралізовану структуру, що означає велику кількість банків, що працюють на ринку. Це сприяє конкуренції та різноманітності банківських послуг, але також може становити певні ризики для системи.

Останнім часом, коли йде процес консолідації українських банків, невеликі установи об'єднуються або переходять під контроль великих банків. В основному це пов'язано з обмеженням ризику і забезпеченням стабільності банківської системи.

НБУ відіграє важливу роль у регулюванні та нагляді за банківською системою. В його обов'язки входить забезпечення фінансової стабільності, моніторинг банківської діяльності та здійснення грошово-кредитної політики. Банківська система України схильна до макроекономічних і політичних потрясінь. Зміни в економічному, політичному та зовнішньоекономічному середовищі можуть мати суттєвий вплив на стабільність та ефективність банківської системи.

Сучасні тенденції включають активний розвиток електронних банківських послуг та необхідність адаптації банківської системи до вимог цифрової економіки. Банківська система України активно працює з міжнародними організаціями, такими як Міжнародний валютний фонд (МВФ) і Європейський банк реконструкції і розвитку (ЄБРР), для підтримки реформ і підвищення ефективності фінансового сектора.

Україна активно прагне адаптувати свою банківську систему до міжнародних стандартів, особливо з урахуванням рекомендацій і вимог міжнародних фінансових інститутів.

1.3. Основні форми регулювання банківської діяльності в Україні

Державне регулювання банківської діяльності як об'єкта економічного регулювання здійснюється всіма засобами економічного права, що пов'язано з необхідністю поєднання майнового регулювання, економічних і організаційних зобов'язань, економічної політики держави і заходів державного регулювання господарської діяльності, а також з отриманням оптимального варіанту раціоналізації правовідносин для досягнення спільних цілей.

Банківське регулювання - це регулювання діяльності українських банків та банківських операцій, що здійснюються спеціальними державними органами - НБУ в межах їх компетенції[15].

НБУ відповідно до статті 66 Закону "Про банки та банківську діяльність" забезпечує дотримання наступних банківських правил: управління та показники. Більшість інструментів банківського регулювання закріплені в окремих нормативних актах НБУ.

Адміністративні правила включають в себе: реєстрацію банків і ліцензування їх діяльності; встановлення вимог і обмежень щодо діяльності банків; введення адміністративних або фінансових санкцій; нагляд за діяльністю банків; встановлення обов'язкових економічних стандартів: встановлення обов'язкових резервних норм для банків; встановлення норм відрахувань в резерви для покриття ризиків, пов'язаних з активною банківською діяльністю; визначення процентної політики; управління золотовалютними резервами, включаючи валютні інтервенції; операції з цінними паперами на відкритому ринку; імпорт і експорт капіталу[17].

Окремо НБУ у формі постанови прийняв наступні нормативні акти.

Реєстрація та ліцензування діяльності банків регулюється Постановою Національного банку України від 22.12.2018 № 149 «Про затвердження

Положення про ліцензування банків». Здійснення валютних операцій банками регулюється Постановою Національного банку України 03.01.2019 № 13 «Про затвердження Положення про валютний нагляд».

Вимоги та обмеження до діяльності банків фактично встановлюються НБУ при прийнятті всіх видів нормативних актів банківського регулювання.

Введення санкцій адміністративного або фінансового характеру, які є мірою впливу на банки, здійснюється НБУ у зв'язку з порушенням вимог банківського законодавства:

- 1) письмові попередження про припинення порушень і вжиття необхідних заходів для поліпшення ситуації, скорочення необґрунтованих витрат банків, обмеження виплати необґрунтовано високих відсотків за позиковими коштами, скорочення або відчуження неефективних інвестицій;
- 2) скликає Загальні збори учасників, Наглядову раду банку та Комітет банку для прийняття програми фінансового оздоровлення або плану реструктуризації банку;
- 3) письмова угода з банком, в якій банк або особа, визначена договором, зобов'язується вжити заходів щодо усунення порушень і поліпшення фінансового становища банку;
- 4) видання розпоряджень стосовно:
 - припинення виплати дивідендів або розподіл капіталу іншими способами;
 - встановлення підвищених економічних стандартів для банків;
 - збільшення резервів для покриття збитків за кредитами та іншими активами;
 - обмежувати або припиняти певні види операцій з високим рівнем ризику, що здійснюються банками;

- заборона порожніх кредитних пропозицій;
 - штрафи, що накладаються на керівників банків і банки;
 - тимчасове, що очікує усунення порушень, звільнення посадових осіб банку;
 - реструктуризація банків;
 - призначення тимчасової адміністрації[18];
- 5) анулювання банківської ліцензії та початок процедури ліквідації банку[16].

НБУ відповідно до частини восьмої статті 73 Закону України "Про банки" застосовує окремі заходи впливу до банківських груп.

З метою забезпечення щоденного контролю за діяльністю банків і дотримання вимог Центрального банку щодо усунення порушень може бути створена спеціальна система управління їх діяльністю. Це, як правило, додатковий інструмент банківського нагляду, який використовується одночасно з мірою впливу.

Індикативне регулювання у вигляді встановлення обов'язкових економічних стандартів, норм обов'язкових резервів для банків здійснюється на підставі нормативних актів про порядок створення обов'язкових резервів для українських банків та філій іноземних банків в Україні, затверджених ПП НБУ, на підставі нормативних актів про порядок створення обов'язкових резервів для філій іноземних банків в Україні. Порядок регулювання діяльності комерційних банків затверджено постановами правління НБУ.

Встановлення норм відрахувань до резервів для покриття ризиків, що виникають внаслідок активних банківських операцій, з точки зору кредитних операцій регулюється положеннями про порядок створення та використання резервів для відшкодування можливих витрат за операціями з банківськими кредитами, затвердженими постановами правління НБУ[19].

Процентна політика НБУ спрямована на ефективне управління фінансовими ринками, кількістю грошей в обігу і функціями кредитора останньої інстанції шляхом визначення наступної процентної ставки.

Інші способи регулювання банківської діяльності пов'язані з реалізацією функцій НБУ не у формі впливу на банки, а в інструментах грошово-кредитної політики.

Засоби регулювання банківської діяльності НБУ з точки зору функціонального змісту, заходів, методів дій, що застосовуються незалежно або в поєднанні, засновані на Конституції України, принципах верховенства права, підприємницької діяльності і відповідають функціям і можливостям НБУ, передбаченим законом, які спрямовані на реалізацію функціональних цілей НБУ[20].

РОЗДІЛ 2. ДОСЛІДЖЕННЯ ГОЛОВНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ ТА НОРМ РЕГУЛЮВАННЯ БАНКІВСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

2.1. Регулювання ліквідності банківських установ

Банківський сектор як основний канал перерозподілу фінансових ресурсів вимагає особливої уваги і контролю. Ліквідність - одна з якісних характеристик банківської структури. Ліквідність банків сильно варіюється і може незначно змінюватися навіть при невеликих коливаннях умов фінансового ринку і поведінки клієнтів. Інструменти регулювання використовуються як на рівні окремих банків, так і в усьому банківському секторі для збалансованого управління ліквідністю[21].

Однак в сучасних динамічних умовах роботи процеси, що використовуються для оцінки та управління ліквідністю банку, недостатньо ефективні і регулюють їх з урахуванням прозорості, збалансованої та безпечної банківської діяльності, дотримання банківських норм і правил, процесів управління якісними ризиками і, як наслідок, сучасних методів регулювання. Вивчення теоретичних та практичних аспектів таких інструментів має вирішальне значення.

Процес регулювання ліквідності, види інструментів регулювання ліквідності банків, особливості їх розробки та використання досліджували як закордонні, так і українські вчені.

Вчені і практики приділяють велику увагу питанню про окремі інструменти і правила управління ліквідністю банків, але багато аспектів цього питання недостатньо вивчені. Зокрема, теоретичні та практичні проблеми використання сучасних інструментів регулювання ліквідності банківських установ у контексті економічних перетворень потребують детального вивчення.

У більшості випадків основна увага приділяється вивченню впливу зовнішніх факторів, оскільки внутрішні фактори, як правило, контролюються окремими фінансовими установами. Однак більша частина акцентування зосереджена на економічних факторах та ігнорує соціальні фактори. Соціальні фактори останніх років, що нагадують фінансову кризу і різке падіння довіри до банківських установ, зіграли важливу роль в період повної відсутності ліквідності на банківському ринку країни. Таким чином, ефективне управління ризиком ліквідності банків повинно мінімізувати витрати на підтримку ліквідності, тобто генерувати кошти, необхідні для виконання договірних зобов'язань або встановлення зобов'язань перед клієнтами за розумною ціною[22].

Встановлено, що важливим інструментом мікроконтролера регулювання ліквідності є стандарти ліквідності - це строго встановлені вимоги до показників ліквідності установ, передбачені в законодавчих актах, нормативних актах, інструкціях Центрального банку країни, в якій здійснюється процес регулювання ліквідності. Були визначені показники, невдачі яких вказують на проблеми з рівнем ліквідності банківських установ. У разі порушення цих вимог Центральний банк може застосувати інструменти впливу або вжити інших дій, спрямованих на підтримку оптимального рівня ліквідності установи.

Слід зазначити, що більшість систем рефінансування засновані на наданні обов'язкового забезпечення борговою установою. Однак в історії банків були винятки, оскільки деякі країни мали доступ до ресурсів центрального банку у формі незабезпечених позик. Прикладами цього є такі країни, як Чилі та Тайвань. Крім того, багато банків фактично продемонстрували значну гнучкість, коли мова йде про найважливіші потреби національної банківської системи.

Інструмент, який вважається засобом регулювання банківської ліквідності, насправді є одним із найстаріших і найбільш широко

використовуваних Центральним банком. Коефіцієнти ліквідності, резервні вимоги та операції рефінансування відображають концептуальну еволюцію централізованого регулювання на макрорівні.

В ході дослідження було встановлено, що НБУ використовує систему інструментів для підтримки ліквідності банків і забезпечення стабільної роботи. Аналіз результатів роботи НБУ з регулювання ліквідності банків у 2017-2021 роках показав, що робота з вилучення надлишкової ліквідності значно перевищила роботу зі збереження ліквідності, що призвело до чистої втрати відсотків за цими операціями[23]. Але в той же час така політика сприяла підтримці стабільності цін і підвищенню ефективності банків, оскільки відсотки, що виплачуються НБУ за операціями з депозитними сертифікатами, означають, що банки отримують процентний дохід. Беручи до уваги основні стандарти ліквідності банків, можна зробити висновок, що політика Центрального банку, що встановлює стандарти і ліміти, за останні роки значно змінилася. Стандарти Н4 і Н5 більше не розраховувалися, і в той же час були введені нові стандарти: LCR і NSFR.

Щоб на ранньому етапі уникнути можливих проблем з ліквідністю, системно значимий НБУ рекомендував банкам постійно контролювати ефективність таких установ в контексті "ліквідність-рентабельність-надійність" (зокрема, аналіз прибутковості, достатності капіталу, зростання клієнтської бази, неофіційної інформації зі ЗМІ та інтернет-джерел, ризику діяльності окремих банків / сигнали погіршення іміджу серед клієнтів, виявлення фактів незадоволеності законними вимогами вкладників до отримання вкладів у банку) та своєчасне вжиття банком превентивних заходів для запобігання погіршення ситуації та виникнення системного ризику втрати ліквідності.

Використовуючи наведені сигнали раннього попередження, якщо у системно значимого банку є нестача ліквідності, загроза втрати ліквідності або криза ліквідності, НБУ повинен організувати зустріч з керівництвом і

вжити відповідних заходів впливу (попереджувальні листи, додаткові рекомендації щодо процесу регулювання ліквідності банку на певний період), в залежності від напруженості ситуації з ліквідністю банку і ризику втрати ліквідності. Тобто необхідно заздалегідь підготуватися до можливих кризових сценаріїв і розробити методологію стрес-тестування з урахуванням деталей етапів фінансового циклу.

Враховуючи фінансовий цикл, використання інструментів стрес-тестування для регулювання ліквідності банків допоможе протидіяти виникненню системного ризику на етапі фінансового циклу та запобігти виникненню криз ліквідності банків[24]. Однією з причин системного ризику втрати ліквідності є накопичення дисбалансів, що виникають у періоди відновлення та виникають під час рецесій, тому банки повинні постійно вимірювати та контролювати вплив дисбалансів у банківській діяльності на ліквідність.

Існує багато типів інструментів управління ліквідністю. Набір інструментів регулювання ліквідності банків можна розділити за наступними параметрами:

- 1) відповідно до важливості інструментів (інструменти міжнародних нормативних стандартів, інструменти регулювання банківського сектора; інструменти банківського регулювання);
- 2) на основі поділу на внутрішні (операції і стратегії, а також методи оцінки потреби банку в ліквідних коштах) і зовнішні (стандарти ліквідності, рефінансування банку, система страхування вкладів)[25].

Зовнішні інструменти регулювання банківської ліквідності можна розділити на інструменти мікро-пруденційного і макро-пруденційного регулювання. Мікроконтролер використовується для обмеження ризику

ліквідності банків, макроконтроль в основному призначений для стабілізації ситуації в банках і на валютних ринках. Крім того, використання інструментів регулювання ліквідності банків на макрорівні має враховувати бізнес-модель функціонування установ, що сприяє впровадженню диференційованого підходу до регулювання діяльності банків. Щоб зберегти ліквідність банківського сектора і стабільність української валюти, з 2014 року НБУ працює за власним боргом (деPOSITними сертифікатами), активно залучаючи надлишкову ліквідність у деяких банків і отримуючи ліквідність у інших банків.

Подібні маніпуляції покликані стимулювати розвиток міжбанківських кредитних ринків і підвищувати чіткість сигналів про зміни грошово-кредитної політики. Операції з використанням депозитних сертифікатів все більше розвиваються, банки швидко регулюють свою ліквідність і отримують певний дохід від таких операцій для поліпшення фінансового становища, у той же час, враховуючи пасивний характер депозитних сертифікатів, їх експлуатація негативно позначається на активній діяльності банків і знижує ліквідність.

В умовах динамічних змін все більшого значення набувають інструменти моніторингу ліквідності, які можуть своєчасно виявляти проблеми з ліквідністю банку і вживати заходів щодо виправлення ситуації. Традиційні підходи до моніторингу ліквідності банку включають використання таких інструментів, як оцінка відповідності стандартам ліквідності, аналіз коефіцієнтів, аналіз дека, статус погашення боргу контрагентів / позичальників, рівень прострочених активів, Оцінка якості прийнятого забезпечення та аналіз інших факторів, що впливають на ліквідність.

Для реалізації рекомендацій Базеля III були введені 2 нових критерії ліквідності - коефіцієнт забезпечення ліквідності (LCR), розрахований станом на 01.02.2019 р., і обов'язковий коефіцієнт чистих стабільних фондів

(NSFR) станом на 01.04.2021 р. Впровадження цих інструментів, перехід від статичного до динамічного аналізу ліквідності - це, з одного боку, позитивна тенденція, з іншого боку, не зовсім ясно, чи відображають ці критерії реальну ситуацію з ліквідністю українських банківських установ, особливо терміновою ліквідністю. Відповідно до значного перевищення коефіцієнта LCR більшістю українських банків, цей критерій не може служити ефективним сигналом раннього попередження про можливі кризові явища.

В цілому, слід зазначити, що, згідно з результатами дослідження, проблема ліквідності в банківській системі не втратила своєї актуальності, але сьогодні вона не є предметом наукових дискусій. Враховуючи вплив кризових явищ (стресових ситуацій), були прийняті рішучі заходи для підтримки адекватної ліквідності банків, нові стандарти ліквідності на основі Базельської угоди. Процес внесення змін до регулювання ліквідності банків розділений на 4 основні етапи. Стандарти ліквідності LCR і NSFR, введені в Україні, наближають внутрішнє банківське регулювання і нагляд до європейських стандартів і вносять значний внесок у забезпечення фінансової стабільності банків[26].

В останні роки (2020-2021 рр.) системно значущі банки України відповідали стандартам ліквідності, встановленим Національним банком України. У будь-якому випадку, є банки, які багаторазово перевищують нормативні показники і близькі до їх перевищення. Крім того, можна зробити висновок, що банківська система України в цілому володіє значним рівнем ліквідності, а центральний банк проводить значний обсяг операцій зі зниження ліквідності.

Основні напрямки вдосконалення інструментів регулювання ліквідності банків викладені в наступних основних припущеннях:

- 1) приведення внутрішньої практики регулювання ліквідності до міжнародних стандартів;

- 2) застосування інструментів та/або індикаторів для запобігання ризику системної втрати ліквідності;
- 3) розробка додатків для стрес-тестування;
- 4) розгляд етапів фінансового циклу з використанням найбільш ефективного інструменту управління ліквідністю;
- 5) введення нових показників для раннього попередження кризи ліквідності[27].

Для приведення внутрішньої нормативної практики у відповідність з міжнародними стандартами рекомендується ввести наступне: суворе управління в порівнянні з переглядом річної стратегії управління ліквідністю, забезпечення щоденного контролю якості банківського забезпечення підтримання внутрішньої ліквідності. Щоб забезпечити ефективність регулювання ліквідності банку, важливо враховувати етапи фінансового циклу, пов'язані з функціонуванням банківського сектора, і рівень ризику, який банк приймає на себе за певних умов, що відображають коливання цін на позики. Особливу увагу слід приділити тому факту, що системний ризик тісно пов'язаний з перебігом фінансового циклу і присутній на кожному його етапі.

Фінансовий цикл є одним з новітніх інструментів, що дозволяють визначити рівень стійкості банків до фінансових потрясінь, рекомендується враховувати наступні можливі сценарії. При проведенні стрес-тестування з урахуванням ризику втрати ліквідності банків, необхідно враховувати наступне: нестабільність джерел фінансування (через відтік депозитів або ускладнення доступу до поточних коштів від фізичних осіб або коштів материнського банку), збільшення вартості оборотних коштів (через зниження кредитоспроможності банку або викликане зовнішніми факторами).

2.2. Регулювання депозитних послуг банківської системи України

Збір вільних коштів від фізичних та юридичних осіб-одне з найважливіших завдань, яке виконують банки.

Депозитна діяльність банку визначається високим рівнем ризику, який він несе для споживачів банківських послуг. Регулювання відносин між банками та вкладниками набула з цієї причини важливого значення, оскільки це нормативне правове регулювання, що регулює можливості, права та обов'язки як банків, так і вкладників.

Основою банківських депозитних відносин є мета банківських депозитів, тобто конституційне право вкладників володіти коштами. Природно, що майнові відносини, в тому числі виникають в результаті укладення договорів банківського вкладу, мають велике значення для розвитку майнових та інших пов'язаних з цивільними відносинами.

Відповідно до статті 41, частини першої, Конституції України, кожен, хто має результати інтелектуальної та творчої діяльності, має право володіти, використовувати та розпоряджатися своїм майном. На підставі цього права вкладник банку може укласти з банком депозитний договір (договір) і розпоряджатися майном на користь третьої сторони, тобто за власним бажанням[28].

Відповідно до частини 4 статті 41 встановлено гарантію недоторканного права приватної власності, і ніхто не може бути незаконно позбавлений права приватної власності.

Загальні положення про депозитні операції банків представлені в цивільному (ст.1058-1065) і господарському (ст. 340) Кодексах України, а також у спеціальних законах банківського законодавства України.

Стаття 19 Закону України "Про банки і банківські ліцензії" говорить про те, що юридичні особи, які здійснюють банківську діяльність, повинні

мати банківську ліцензію. Без отримання банківської ліцензії не допускається одночасне виконання операцій із залучення депозитів та інших коштів, що підлягають погашенню, надання позичкових коштів клієнтам і управління рахунками.

Стаття 48 Закону України "Про банки і банківську діяльність" банкам заборонено займатися небезпечною діяльністю, яка загрожує інтересам вкладників та інших кредиторів банку, а спеціалізованим банкам (за винятком ощадного) заборонено залучати депозити фізичних осіб на суму понад 5% від капіталу банку.

Стаття 52 Закону України "Про банки і банківську діяльність" стосується здатності банків укладати договори зі сторонами, які передбачають нарахування менших, ніж зазвичай, відсотків і комісійних за свої послуги, якщо це дозволено функціональністю банків, без шкоди для їх фінансового становища і розвитку банківської діяльності, а також стосовно здатності банків нараховувати більше відсотків за депозитами (вкладами), ніж зазвичай.

Стаття 57 Закону України "Про банки і банківську діяльність" говорить про те що вклади фізичної особи банку гарантуються в порядку та розмірі, передбаченому законодавством України, а вклади фізичної особи банку в Ощадному банку України гарантуються самою державою.

Повернення банківських вкладів гарантується Фондом гарантування вкладів фізичних осіб, який діє відповідно до Закону України "Про систему гарантування вкладів фізичних осіб". Цей Фонд є економічно незалежною установою і не має мети отримання прибутку. Основне завдання фонду - забезпечити функціонування системи гарантування вкладів фізичних осіб, а також виведення з ринку збанкрутілих банків і ліквідацію банків. Всі банки України повинні бути членами гарантійного фонду і регулярно вносити в нього внески[29].

Варто відзначити, що гарантійний фонд виплачує компенсацію за депозитами і поточними рахунками як фізичних осіб, так і індивідуальних підприємців, але це робиться тільки за грошовими вкладами. Станом на 01/01/2022 максимальна сума компенсації для 1 особи в одному банку, незалежно від кількості вкладів та рахунків, становила 200 000 грн. Однак у квітні 2022 Верховна Рада України прийняла та підписала Указ Президента України № 5542-1 "Про внесення змін до деяких законів України, що стосуються забезпечення стабільності системи гарантування вкладів фізичних осіб", спрямований на підвищення довіри вкладників до банківської системи та забезпечення її стабільності. Закон передбачає введення норм про повне відшкодування вкладів фізичних осіб Фондом гарантування вкладів протягом терміну дії воєнного стану і протягом 3 місяців після його припинення або скасування. Через три місяці після закінчення або скасування воєнного стану гарантована сума відповідно до вкладів становитиме не менше 600 000 грн[30].

Вимоги до депозитних договорів, що укладаються між банками і вкладниками, а також загальний порядок введення коштів українськими банками в національній або іноземній валюті, а також банківських металів на поточних депозитних рахунках і розміщення ощадних (депозитних) сертифікатів юридичних і фізичних осіб, правила процедури банку зазначені у Постанові правління НБУ від 03.12.2003 № 516 «Про затвердження Положення про порядок здійснення банками України вкладних (депозитних) операцій та операцій з ощадними сертифікатами банку». Згідно з цією Постановою, більшість юридичних питань, пов'язаних з депозитними операціями, вирішуються сторонами договору самостійно.

З розвитком банків, появою безготівкових платежів і впровадженням інноваційних фінансових продуктів економічна і правова мета і модель банківських депозитних договорів змінилися в порівнянні з попередніми етапами розвитку[31]. Таким чином, мета таких договорів для вкладників в

сучасних умовах - більше не зберігати кошти, а отримувати дохід від депозитів.

При внесенні грошей між вкладником і банком встановлюється відповідний договір. Цей тип договірних відносин вимагає єдності змісту.

Тобто банк приймає суму від вкладника, намагається розпорядитися нею на свій розсуд і зобов'язується повернути цю суму у встановлені терміни або на першу вимогу вкладника з нарахуванням заздалегідь обумовлених відсотків. Деякі вчені вважають, що банківські депозитні договори схожі на кредитні договори.

Підписання банківського депозитного договору супроводжується відкриттям депозитного рахунку. Для клієнта відкривається депозитний рахунок, на який передаються кошти клієнтом банку на договірній основі[32].

Стаття 1058 Цивільного кодексу України зазначено, що існує договір, за яким приймаюча сторона (банк) зобов'язується виплатити вкладену суму і відсотки вкладнику і виплатити виручку в іншій формі в порядку, встановленому договором.

Договір у письмовій формі є діючим, якщо внесення грошової суми підтверджено банківським депозитним договором, дотримується письмова форма банківського депозитного договору, відповідно чого відбувається видача ощадних книжок, сертифікатів або інших документів, що відповідають вимогам, встановленим законом, а також інших нормативних правових актів у галузі банківської справи.

Завдяки цифровій трансформації різних сфер нашого життя, в тому числі банківського сектора, стало можливим відкривати депозити онлайн (через веб-сайт або Мобільний додаток) або шляхом відвідування відділення банку.

Щоб підписати договір банківського вкладу, необхідно мати при собі посвідчення особи, реєстраційний номер платника податків та інші документи для взаємодії банківської установи з клієнтом.

Клієнт подає заявку на участь у договорі обслуговування депозитів для фізичних осіб, в якому необхідно вказати суму депозиту, спосіб розміщення депозиту, процентну ставку за депозитом, період оформлення, виплату нарахованих відсотків, наявність поповнення, часткове зняття коштів, дострокове закриття або автоматичне продовження депозиту.

Для переказу суми депозиту банк зобов'язується відкрити депозитний рахунок клієнта, зазначений у формі заявки, і виплатити клієнту суму депозиту і відсотки в порядку, передбаченому договором.

Заява клієнта про внесення депозиту, а також умови надання банківських послуг складають депозитний договір. Ця угода вважається укладеною і вступає в силу з моменту підписання Клієнтом заяви про створення депозиту і зарахування коштів на його депозитний рахунок. Договір закінчується виплатою повної суми депозиту разом з відсотками.

У сучасних умовах економіки країни, особливо в умовах розвитку банківської системи, законодавчі органи прагнуть удосконалити і спростити законодавство, що стосується здійснення діяльності у сфері фінансування банківськими установами[33].

В останні роки кількість правових актів, що регулюють дії банківських установ при здійсненні депозитарної діяльності, скоротилася.

Всі ці зміни захистять обидві сторони банківських відносин, тобто споживача банківських послуг, і сам банк, поліпшать роботу банківських установ, поліпшать розуміння прав і обов'язків вкладників.

Коли банк збирає кошти, підписується договір банківського рахунку з договором банківського вкладу, який є незалежним типом договору і

однорідним за своїм юридичним характером і системою приватного права, суб'єктивним складом і метою відмінності його від договорів зберігання і позики[34].

Також було досліджено нормативно-правове забезпечення надання депозитних послуг у банках, в рамках якого банки можуть регулювати власну діяльність відповідно до Конституції України, Цивільного кодексу України, Законом України "Про Національний банк України", Законом України "Про банки і банківську діяльність", Законом України "Про фінансові послуги та державне регулювання ринку фінансових послуг" та інші закони, а також нормативні акти, норми та інструкції, затверджені НБУ.

РОЗДІЛ 3. АНАЛІЗ РЕГУЛЮВАННЯ БАНКІВСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ ПІД ЧАС ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ

3.1. Тенденції розвитку банківської системи України в умовах війни

Банківська система України, що є важливою складовою фінансового ринку, забезпечує умови для ефективного функціонування всієї економічної системи країни. Традиційне завдання банківської системи - контроль фінансових ресурсів, а потім їх перерозподіл між підприємствами, домогосподарствами та галузями. Виконуючи це завдання, банківська система фактично сприяє економічному розвитку держави[35].

З початком війни в 2022 році національна банківська система одночасно зіткнулася з проблемами загального економічного внутрішнього характеру – скороченням виробництва і доходів від експорту промислової і сільськогосподарської продукції, девальвацією національної валюти, підвищенням ризиків безпеки, масовим виїздом населення і банківськими проблемами. Глобальний характер - це уповільнення розвитку світової економіки.

У цьому випадку Національний банк України як регулятор фінансових ринків перейшов до моделі жорсткої грошово-кредитної політики, метою якої було, перш за все, підтримання стабільності інфляції та обмінних курсів, а основним "рецептом" поліпшення фінансових ринків було збільшення дисконту, ставка комерційних банків і резервна ставка. Перехід до обмежувальної грошово-кредитної політики завжди є випробуванням для банків, але своєчасне введення обмежувальних заходів дозволило їм зберегти контроль над валютним ринком, динамікою цін і дати позитивні прогнози економічного зростання.

Діяльність в умовах війни та економічної невизначеності стала реальністю для банківської системи і лягла в основу формування тенденції до

подальшого розвитку. У середньостроковій перспективі основними тенденціями розвитку банківського сектора є:

- Подальше здійснення жорсткої грошово-кредитної політики НБУ та посилення ринкових стимулів для банків;
- Великі інвестиції високоприбуткових комерційних банків в сертифікати НБУ і внутрішні державні позики за облігаціями, процентні ставки за якими поступово знижуються в ліквідності в банківському секторі для збільшення доходів;
- Уповільнення інфляції через підвищення факторів безпеки;
- Повернення банків до довоєнної бізнес-моделі шляхом одночасного пошуку нових форм кредитування та створення ефективної антикризової моделі регулювання роботи банків[36].

Сучасна банківська система, розроблена на основі тисячолітнього досвіду, постійно оновлюється і адаптується до змін економічного життя, які змінюються під впливом мінливих етапів циклу економічного розвитку і внутрішніх процесів в житті, під впливом тенденції інтеграції та глобалізації.

Складна ситуація воєнного часу і економічна невизначеність диктують необхідність змусити українську банківську систему постійно пристосовуватися до змін умов фінансового ринку, змін грошово-кредитної політики Центрального банку і розглядати кризові явища в економіці країни тільки як корекцію шляхів розвитку.

Відповідно до статті 2 закону України «Про банківську систему», банківська система України складається з Національного банку України та інших банків, а також філій іноземних банків, створених і діючих в Україні відповідно до положень цього закону та інших законів України.

Відомо, що основні функції банківської системи включають функції перетворення, емісії та стабілізації, але завдяки функціям перетворення банківська система створює умови для зростання державного добробуту.

Згідно з архітектурою, банківська система України складається з двох рівнів, і кожен з її структурних елементів має свої унікальні завдання і функції. Банком першого рівня банківської системи України є Національний банк України (НБУ), який є центральним банком. Статус і функції НБУ регулюються Законом України "Про Національний банк України". Отже, відповідно до статті 2 цього Закону зазначено, що Національний банк України (далі - Національний банк) як Центральний банк України, спеціальна центральна державна установа, правовий статус, обов'язки, функції, повноваження та організація якого визначаються Конституцією України, цим законом та іншими законами.

Національний банк, як регулятор фінансових ринків, відповідає за рівень інфляції в країні, регулює і контролює діяльність комерційних банків, є державним центром випуску і акумулює міжнародні резерви країни[37]. Оцінивши поточні завдання Національного банку України, слід сказати, що відповідно до Конституції України його основними цілями і завданнями було і залишається забезпечення цінової та фінансової стабільності. Стаття 6 Закону України "Про Національний банк України", говорить про те, що основною функцією Національного банку є забезпечення стабільності української валюти.

Основним інструментом Центрального банку в забезпеченні стабільності цін є ставка дисконтування в поєднанні з таргетуванням інфляції і коливаннями обмінних курсів національної валюти, оскільки це передбачуваний обмінний курс і невелике зростання цін, що забезпечує зростання інвестицій і соціальну стабільність країни. Разом з тим, під час війни в сучасних умовах, для досягнення мети цінової стабільності в економічній невизначеності (значний дефіцит бюджету, зростання державного боргу, населення і підприємств, скорочення податкових надходжень) потрібно докласти значних зусиль, через проблеми високої інфляції, в результаті війни в українській економіці спостерігається

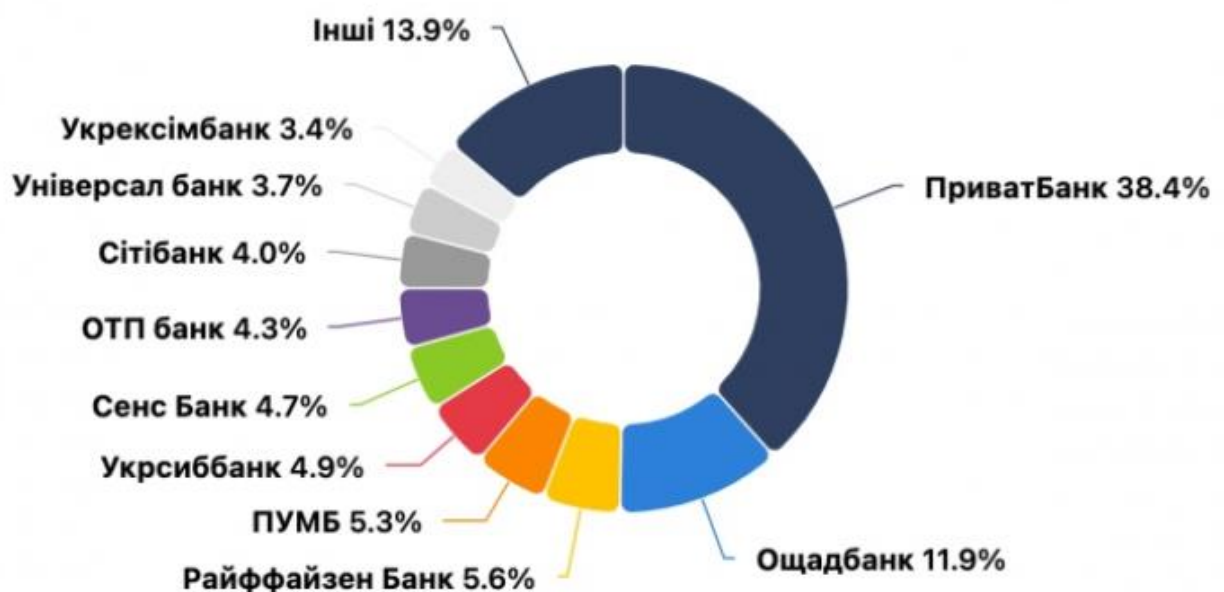
нестабільність, НБУ запровадив низку обмежувальних інструментів. Шляхом встановлення обмінного курсу національної валюти та введення адміністративних обмежень на валютному ринку, він підвищив вимоги до обов'язкових резервів для комерційних банків і збільшив ставку дисконтування.

З червня 2022 року Національний банк України встановив і утримує ставку дисконтування на рівні 25%. Цей рівень важливий і обмежує можливості комерційних банків до рефінансування. Але в той же час використання такої ставки дисконтування є складовою частиною механізму зниження інфляції і способом підвищення привабливості гривні як ощадного інструменту. Станом на початок 2024 року облікова ставка, встановлена Національним банком України, складає 15%.

За даними Національного банку України, у 2023 році українські банки отримали прибуку більше, ніж за аналогічний період 2021 року. Також змінились позиції у рейтингу найприбутковіших банків України (рис. 3.1.).

Рис. 3.1.

Банки України з найбільшим прибутком за 10 місяців 2023 року

Джерело: Опендатабот.

З метою посилення конкуренції на банківському ринку, підвищення привабливості термінових гривневих депозитів і зниження надлишкової ліквідності в банківській системі НБУ збільшив ставку на 5 відсотків з 11 лютого 2023 року.

Орієнтир - критерії формування обов'язкових резервів комерційними банками, здатними покривати до 50% резервів за рахунок вкладів, позики, отримані на поточні рахунки і кошти юридичних і фізичних осіб від міжнародних (за винятком фінансових) та інших національних і валютних організацій, а також інших банків-нерезидентів за запитом.

Після 03/11/2023 року відбулося ще одне збільшення на 10 процентних пунктів. Стандарти формування обов'язкових резервів для попиту на особисті поточні рахунки і кошти в національній та іноземній валютах, але без можливості забезпечення за рахунок орієнтовних державних облігацій.

Введення адміністративних обмежень на валютному ринку і перехід до моделі жорсткої грошово-кредитної політики на початку війни почали демонструвати свою ефективність рік по тому - в економіці країни спостерігалася стійка тенденція до зниження інфляції, напруженість на валютному ринку знизилася, а дефолтів у великомасштабній банківській системі вдалося уникнути.

Крім того, своєчасне введення обмежувальних заходів дозволило ринку зберегти контроль над валютним ринком, ціновими тенденціями і зробити позитивні прогнози економічного зростання[38].

За даними НБУ, у 2022 році реальний ВВП України скоротився на 30,3%. Але є позитивні прогнози його збільшення: 0,3% у 2023 році, 4,1% у 2024 році, 6,4% у 2025 році. У таблиці 3.1. наведені прогнозовані показники

НБУ, що стосуються динаміки реального ВВП, індексу споживчих цін, поточного рахунку та рівня міжнародних резервів.

Таблиця 3.1.

Прогнозовані показники діяльності НБУ

Показник	2022	2023	2024	2025
Показник реального ВВП у відсотковій зміні	-30,3	0,3	4,1	6,4
Сальдо поточного рахунку, млрд. \$	8,6	-20,4	-8,4	-5,5
ІСЦ, %	26,6	18,7	10,4	6,7
Показники міжнародного резерву, млрд. \$	28,5	27,0	31,0	34,6

Джерело: створено автором на основі статистичних даних.

Слід зазначити, що всі прогнози в сучасних умовах засновані на припущеннях про подальшу співпрацю з Міжнародним валютним фондом (МВФ) і балансі Центрального банку.

Що стосується інфляції, то вона сповільнилася з 2022 року до 26,6%, напочатку 2023 році - до 18,7%, а вкінці 2023 року сповільнилась до 5,1%, також існує ймовірність її подальшого уповільнення через зростання реального ВВП, зниження ризиків для життя в країні і більш низької інфляції на глобальному рівні.

Основними факторами сприятливого сценарію стабілізації грошового ринку та розвитку банківської системи України є подальша співпраця з МВФ та іншими фінансовими міжнародними донорами, а також продовження Українського зернового коридору, збільшення експортних надходжень, реалізація програми реструктуризації країни, демографічна стабілізація, повернення українців з еміграції[39].

Комерційні банки діють на другому рівні банківської системи України. Правовою основою їх діяльності є закон України "Про банки і банківську діяльність". Відповідно до статті 2 цього Закону, банк є юридичною особою, яка має право на надання виключних банківських послуг на підставі банківської ліцензії.

НБУ веде Державний реєстр комерційних банків, який містить інформацію про банк, його окремі підрозділи, філії та представництва іноземних банків в Україні.

У 2022 році Центральний банк зняв з ринку 4 комерційних банків, а до кінця 2022 року в державному реєстрі українських банків було 67 комерційних банків. Оскільки протягом 2023 року ліцензії ще у 4 комерційних банків були відкликані, 63 комерційних банків як і раніше залишаються в банківській системі України, 14 з яких є системно значущими, і НБУ визначив їх відповідно до критеріїв розміру банку, ступеня фінансової взаємопов'язаності і ступеня фінансової взаємопов'язаності ще з 2008 року.

Статистика показує зменшення кількості комерційних банків у банківській системі, особливо банків з національним капіталом. Загальний показник скорочення за 9 років склав 64%. Присутність іноземного капіталу в банківській системі України залишається практично незмінною. Варто відзначити, що в даний час державний сектор займає значну частку в структурі активів банківської системи. За даними НБУ, у 2022 році частка

державних банків зросла на 3,9%, перевищивши половину чистих активів сектору, і досягла 50,6%.

Банківська система завжди стикається з багатьма ризиками у своїй діяльності, які апріорі небезпечні. Війна максимізувала ризики для діяльності кожного комерційного банку та всієї банківської системи з її несприятливими економічними, політичними та демографічними наслідками, в результаті чого банківська система на початку війни перебувала у стані, близькому до фінансового шоку.

Попит на всі банківські послуги для юридичних осіб знижується. Кредитний портфель майже всіх банків скорочується не тільки через низький попит, але і через визнання збитків за деякими кредитами через нездатність позичальника їх погасити. За даними НБУ, частка непрацюючих кредитів (НЛП) у 2022 році збільшилася до 13,6% для особистих позик і 6,8% для корпоративних позик, досягнувши 38% на початку 2023 року і на 1 травня - на 39,3% у 2023 році.

Майже 75% безнадійних кредитів у банківському секторі зосереджено в державних банках, з яких понад 40% належать Приватбанку.

Стан активних операцій у банківському секторі почав покращуватися з другої половини 2022 року. Але за даними НБУ, прибуток комерційних банків у 2022 році був отриманий за рахунок операційної діяльності – 24,7 млрд грн чистого прибутку проти 77,4 млрд грн у 2021 році. Рентабельність власного капіталу в галузі склала 10,9% в порівнянні з 35,1% за аналогічний період минулого року.

Таке значне скорочення прибутку в банківському секторі пов'язане зі збільшенням відрахувань в резерви (понесених і очікуваних) збитків від війни. Таким чином, відрахування в кредитний резерв за рік склали 107,1 млрд грн, а ще 11,7 млрд грн були отримані за рахунок інших активів.

Збільшення ліквідності комерційних банків послужило основою для збільшення чистого відсоткового доходу, який до кінця 2022 року збільшився на 29%. Високоприбутковий сертифікат НБУ за депозитами в основному служить інструментом збільшення відсоткових доходів банків.

Станом на 01/01/2023 в банківській системі України працювало 67 комерційних банків, з яких 46 отримали чистий прибуток у розмірі 45,6 млрд грн і в цілому покрили збитки 21 комерційного банку на 20,8 млрд грн, проте була нерівномірна концентрація прибутку - 5 найприбутковіших комерційних банків зосередили 89% прибутку всієї банківської системи.

Активне інвестування українських комерційних банків у внутрішні облігації державної позики (ОВДП) - ще одна сучасна тенденція, реалізація якої забезпечує банкам основу для отримання прибутку. Державні облігації як інвестиційний інструмент мають більшу прибутковість. Діапазон дохідності держоблігацій, номінованих у гривні, коливається в межах від 11% до 19,5% залежно від терміну розміщення облігацій, а держоблігацій, номінованих у доларах США – від 4,2% до 4,85%.

Інвестиційну привабливість цих товарів підвищують гарантований державою статус і відсутність прибуткового податку. За даними НБУ, станом на перше червня 2023 в обігу перебуває 1450,9 млрд грн держоблігацій з номінальною амортизацією. Банківська система є основним інвестором у державні облігації. Так, з початку червня 2023 учасники банківської системи придбали державних облігацій на загальну суму 1240,92 млрд грн, що становить 85,53% ринку, частка НБУ становить 694,35 млрд грн (47,86%), а частка комерційних банків – 546,57 млрд грн (37,67%).

Отримання банками процентного доходу від інвестицій в державні облігації можна розглядати як штучне джерело прибутку для ведення діяльності за рахунок державних коштів, якщо звести до мінімуму надання позик сектору економіки, що є основною функцією комерційних установ.

Дослідження діяльності банківської системи в 2022 році і в першій половині 2023 року показують, що її робота проходила в найскладніший період в історії незалежної української банківської системи, коли країні загрожувала втрата економічної самодостатності.

Війна призвела до значного скорочення виробництва, зниження доходів від експорту промислової та сільськогосподарської продукції, девальвації національної валюти, збільшення ризиків для безпеки і, як наслідок, масового виїзду населення. У цьому випадку центральний банк перейшов до введення моделі жорсткої грошово-кредитної політики, спрямованої, перш за все, на підтримку стабільності інфляції та обмінних курсів, в результаті чого банківська система України зіткнулася із загальними внутрішніми економічними проблемами, економічними проблемами міжнародного рівня і в той же час з глобальними економічними проблемами. Це вимагає переходу до обмежувальної грошово-кредитної політики.

Оцінюючи поточні тенденції та прогнози діяльності банківської системи України на середньострокову перспективу, можна виділити наступне:

- Подальше застосування обмежень Національним банком суворої грошово-кредитної політики;
- Міжнародна допомога як і раніше буде основним джерелом фінансування бюджету і поповнення міжнародних резервів;
- Внутрішні позики з використанням інструментів - облігації внутрішньої позики триватимуть, і банківська система залишиться основним інвестором на ринку облігацій;
- Ліквідність в банківській системі буде поступово знижуватися;
- Важлива вимога НБУ до комерційних банків про створення обов'язкових резервів призводить до підвищення відсоткових

ставок за депозитами фізичних осіб і збільшення термінів їх розміщення в комерційних банках;

- Ринкові стимули для комерційних банків були посилені НБУ для залучення гривневих депозитів від фізичних осіб протягом тривалого часу;
- Привабливий інструмент заощаджень - держава може повернутися до національної валюти, що також допомагає знизити тиск на валютний ринок;
- Неінфляційний фактор посилюється, що в поєднанні з обмежувальною грошово-кредитною політикою призводить до уповільнення інфляції, яка, за прогнозами, складе 6,7% в 2025 році;
- Зниження експортної виручки та змінений обсяг імпорту унеможливають досягнення мети НБУ щодо інфляції - 5%;
- Збільшення вартості кредитних ресурсів;
- Більше переваг кредитного ризику в діяльності комерційних банків;
- Функціонування банківської системи України відбуватиметься на тлі глобального економічного спаду[37].

3.2. Аналіз результативності адаптації регулювання банківської діяльності під час війни

З перших днів повномасштабного вторгнення Російської Федерації НБУ спрямував свої зусилля на подолання паніки серед населення щодо кредитування банківської системи та стабілізації фінансового сектору. Основне рішення регуляторів того часу було спрямоване на забезпечення безперебійної роботи банківської системи та протидію чинникам, що заважають стабілізації фінансового сектору. Центральний банк також зробив прямі зусилля по боротьбі з ворожим впливом у фінансовій сфері та заохочував благодійні пожертви для Збройних сил України на потреби оборони та гуманітарні потреби[39].

Функціонування банківської системи. У лютому 2022 року НБУ адаптував правила банківської системи відповідно до воєнного стану. Регулюючий орган передбачив, що відділення банків повинні продовжувати безперебійну роботу в безпечному місці і надавати клієнтам доступ до сейфів і банкоматів для поповнення готівки. Обмежень на безготівкові платежі не було. Водночас діяли наступні заборони:

- повної заборони на зняття готівки клієнтами на суму понад 100 тис. грн на день і заборони на зняття готівки у валюті в Україні (ці обмеження не поширювалися на компанії, що діють від імені уряду, або компанії, що реалізують мобілізаційні плани). Це також не стосувалось населення територій, яким загрожувала окупація – вони могли знімати кошти без обмежень, за наявності у відділеннях банку, як у національній, так і в іноземній валюті;
- банки, що випускали цифрові валюти, були змушені припинити їх випуск і розповсюдження;
- на розподіл капіталу, за винятком спрямування прибутку на збільшення статутного капіталу, а також задля покриття збитків;

- на виплати дивідендів, за винятком привілейованих акцій;
- надавати та продовжувати позики посадовим особам банку та забезпечувати дострокове повернення депозитів цим особам;
- для дострокового погашення банком позики, отриманої від нерезидентів;
- переказувати гроші за кордон, за винятком власних банківських операцій та позик іноземним фінансовим установам;
- надавати кредити в гривнях юридичним особам для погашення кредитів в іноземній валюті;
- обмін валюти кредиту з іноземної на гривню для юридичних осіб, які не є банками[40].

Водночас НБУ запровадив наступні «послаблення» для банків:

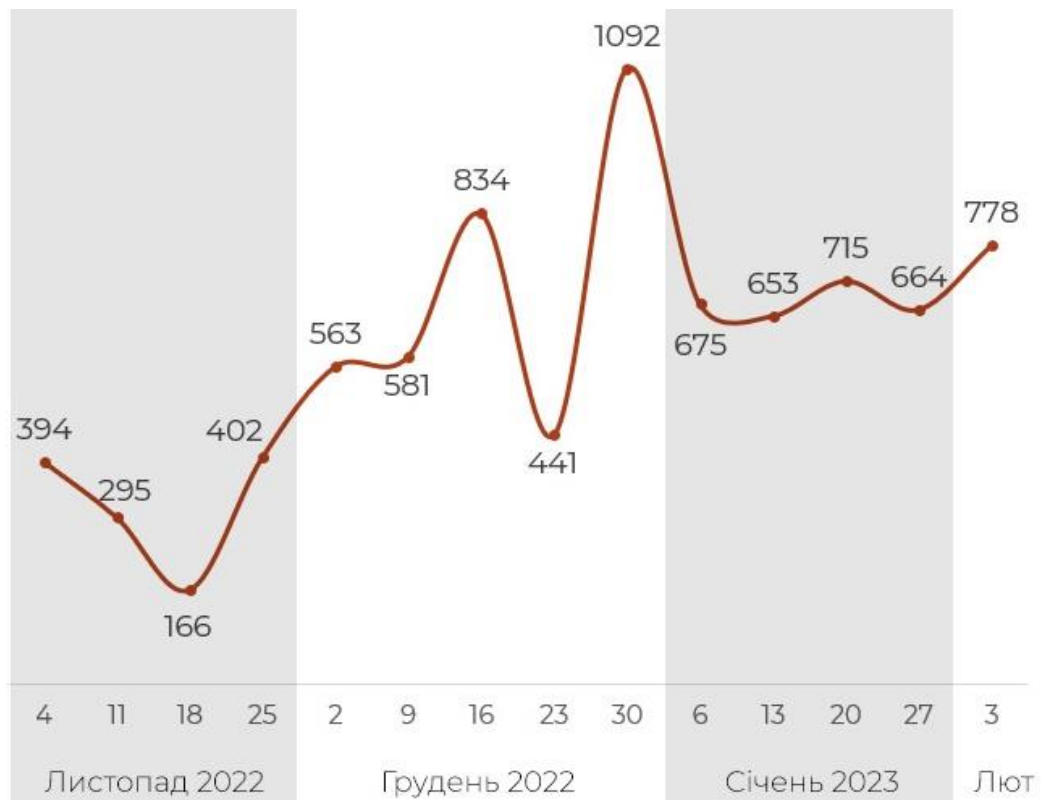
- тимчасове запровадження скасування заходів впливу на банківські установи у разі порушення наступного: капітал, ліквідність, кредитний ризик, обмеження відкритих валютних позицій, термін подання статистичних звітів, але виключно у разі таких порушень після двадцять четвертого лютого 2022 року;
- дозвіл на ідентифікацію військовослужбовців з використанням військового квитка для відкриття облікового запису;
- зовнішня оцінка стійкості банку відкладена до 2023 року;
- скасування міри впливу на пізню публікацію фінансової звітності та консолідованої фінансової звітності;
- скасування заходів впливу в разі порушення формування та зберігання обов'язкових резервів;
- дозволити використання хмарних сервісів, розміщених в ЄС, Великобританії, США і Канаді, для підвищення стабільності банківської системи[41].

Крім того, щоб полегшити доступ до банківської ліквідності, з 24 лютого НБУ видав бланковий кредит рефінансування без обмежень. Ліквідність банківської системи зросла з початку війни, і банки почали виплачувати позики рефінансування авансом, тому регулятор з 15 квітня для підтримки ліквідності банків повернувся до практики кредитування лише під заставу, яка є найкращим інструментом для сектору фінансових послуг.

Валютне регулювання. Щоб запобігти можливості різкого знецінення гривні на початку війни, НБУ встановив обмінний курс гривні по відношенню до іноземних валют з 24 лютого 2022 року і припинив розрахунок базового обмінного курсу гривні по відношенню до долара США. Це перший крок до повернення до плаваючого обмінного курсу (хоча повернення до повного ринкового курсу навряд чи відбудеться найближчим часом).

Рис. 3.2.

Показники чистого продажу валюти з резервів НБУ, млн. дол.

Варто зазначити, що для підтримки фіксованого курсу валют НБУ був змушений витратити валюту з резервів в значних об'ємах. Якщо дивитись у розрізі з кінця 2022 року по початок 2023 року (рис. 3.2.), варто зазначити, що попри високі показники обсягів продажу валюти з резервів, самі резерви Нацбанку також продовжували зростати. Вже на початку лютого 2023 року валютні резерви Нацбанку досягли позначки в майже 30 млрд. дол.

З початку війни НБУ призупинив роботу валютного ринку, за винятком продажу валютних операцій. Регулюючі органи також впровадили такі зміни:

- тимчасова заборона на зняття готівки в іноземній валюті. Вже з першого березня регулятор переглянув цей ліміт і дозволив зняття готівки в розмірі до 30 тисяч гривень на день, а 21.03 ліміт було підвищено до 100 000 грн в день (є деякі винятки, пов'язані з військовою і дипломатичною діяльністю). При цьому ліміт зняття готівки з карт українських банків за кордоном становив еквівалент 100 тис.грн на місяць, а з 20 травня він був тимчасово знижений до 50 тис. грн. Протягом півтора місяця Центральний банк дозволив банкам продавати валюту населенню на балансі між загальною сумою купівлі та продажу валюти. Але остаточне рішення про можливість та обсяг продажів іноземної валюти клієнтам приймалось на рівні відділення банку;
- мораторій на транскордонні перекази, за винятком переказів від імені держави; з початку травня НБУ дозволив використовувати платіжні картки за кордоном для розрахунку та отримання готівки. НБУ також дозволив переказ іноземної валюти українцям, які перебувають за кордоном, для виплати пенсій, а потім аліментів;
- тимчасовий дозвіл громадянам на вивезення валюти на суму до 10 000 євро без надання підтверджуючих документів. Запит на підтвердження було повернуто з тринадцятого березня. Оскільки банківська система виявилася стійкою до потрясінь

повномасштабної війни, четвертого квітня Національний банк України повернув стандартні вимоги до банків контролювати валютні операції своїх клієнтів, за деякими винятками;

- було запроваджено тимчасову заборону на придбання віртуальних активів за гривню, а також обмеження на купівлю таких активів в іноземній валюті на суму до 100 000 грн на місяць. НБУ також обмежив здійснення переказів P2P у гривні та іноземній валюті на суму, еквівалентну 100 000 грн на місяць;
- тимчасова заборона на іноземні платежі за покупку цінних паперів і оплату брокерських рахунків картами українських банків[42].

Грошово-кредитна політика. 15 квітня 2022 року Рада НБУ прийняла основні принципи грошово-кредитної політики відповідно до воєнного стану. Згідно з цим документом, НБУ відмовився від інфляційного таргетування не тільки на час війни, а й тимчасово — від використання ключової ставки в якості основного інструменту грошово-кредитної політики для зниження інфляції і публікації власних макроекономічних прогнозів. Водночас регулюючі органи пообіцяли повернутися до цих заходів у міру нормалізації фінансово-економічної ситуації в країні. Другого червня НБУ вперше з початку війни змінив ставку дисконтування - збільшив її з 10% на місяць до 25%. Цей вирішальний крок, пояснює НБУ, покликаний захистити гривневі доходи і заощадження громадян, а також підвищити привабливість гривневих активів, особливо в майбутньому. Але варто нагадати, що станом на січень 2024 року облікова ставка була декілька разів знижена і наразі становить 15%.

Обов'язковим кроком у воєнний час є можливість Нацбанку фінансувати державний бюджет за рахунок купівлі держоблігацій у Міністерства фінансів (станом на сьоме червня НБУ виділив 120 млрд грн). НБУ пообіцяв покривати такі операції максимально прозоро, щоб вони покривали тільки критичні видатки уряду.

Регулюючий орган також висловив готовність продовжувати працювати з урядом для вирішення гуманітарних питань та залучення міжнародного фінансування, необхідного для повоєнного відновлення України.

Робота небанківських фінансових установ. Центральний банк адаптує небанківські фінансові установи у воєнний стан (кредитні спілки, страхування, лізинг, факторингові компанії, ломбарди тощо). Знадобилося багато рішень для адаптації. Зокрема, НБУ ввів такі обмеження:

- для виплати бонусів, премій та інших додаткових виплат керівництву, за винятком фіксованого елемента матеріальної винагороди;
- небанківські організації, особливо небанківські фінансові установи, колекторські компанії, страхові та перестраховальні брокери, небанківські фінансові групи тощо – доступ до відкритої інформації стосовно них було обмежено.

Водночас були введені наступні винятки:

- порушення вимог достатності власного капіталу на вимогу НБУ, строки подання звітності, скасування заходів впливу щодо розкриття інформації та надання документів;
- відстрочка виконання вимог про повне розкриття інформації про послуги споживачам, особливо про позики;
- щоб уникнути банкрутства, кредитним спілкам дозволяється не видавати позики та внески; кожному учаснику дозволено самотійно визначати максимальну суму грошових готівкових видач у розмірі, що не перевищує 100 тис.грн на добу; визначити рівень заборгованості по кредиту в Угоді про реструктуризацію кредиту; обмеження на видачу позик посадовим особам були зняті, а термін дії плану фінансового «оздоровлення» продовжено до 18

місяців; за результатами аудиту надання НБУ інформації про бухгалтерський облік і виконання рекомендацій було відкладено;

- для членів Кредитної спілки борги не вважаються простроченими[43].

Боротьба з впливом Російської Федерації та Білорусі на фінансову систему України. З першого дня війни НБУ заборонив банкам переводити гроші на рахунки резидентів Російської Федерації і Білорусі на території України або купувати і продавати іноземну валюту. Потім, до цієї заборони, НБУ затвердив ряд винятків. Зокрема, були дозволені витрати, пов'язані з виплатою соціальних допомог, заробітною платою, комунальними послугами, податками, штрафами, банківськими зборами та страховими виплатами.

Також 24 лютого регулюючий орган прийняв рішення про ліквідацію банків, контрольованих Росією. На наступний день Центральний банк відкликав ліцензію та розпочав процес ліквідації двох банків, що знаходяться під непрямым контролем Росії. Йдеться про Міжнародний резервний банк (на 100% належить державному Сбербанку Росії) та Промінвестбанк (на 99,77% належить державному Веб.РФ). З 2017 року обидві фінансові установи перебувають під санкціями Ради національної безпеки і оборони України (РНБО), зокрема, для протидії виведенню капіталу на користь материнської структури.

Крім того, НБУ санкціонував відкликання акредитації представництв російських банків у жовтні відповідно до воєнного стану, заборонив резидентам Російської Федерації брати участь в управлінні українськими банками і відмовився надати вакантне рефінансування російським акціонерам і банкам.

Спрощення умов фінансової підтримки військових і гуманітарних потреб. На початку березня 2022 року НБУ створив окремий спеціальний

рахунок для збору коштів на потреби Збройних сил та гуманітарні потреби України, а також для розширення джерел фінансування підтримки України від загальної заборони на грошові перекази, НБУ також зробив виняток із заборони для громадян Білорусі та РФ переводити кошти на благодійні спеціальні рахунки України.

Крім того, в період воєнного стану НБУ спростив контроль за джерелами походження коштів, що виділяються на благодійність, для спеціальних рахунків і покупки "військових облігацій". Для покупців "військових облігацій" регулюючі органи запровадили прості процедури ідентифікації та перевірки, щоб зробити ці цінні папери доступними для максимально широкого кола людей.

НБУ дозволив окремим волонтерам переводити іноземну валюту в межах 400 тис.грн на місяць, що еквівалентно офіційному обмінному курсу НБУ, на покупку бронежилетів, шоломів, військової і тактичної форми, взуття, військової оптики, дронів, спальних мішків, аптечок.

В умовах повномасштабної війни українська економіка (і, відповідно, уряд і Центральний банк) зіткнулася з безпрецедентними труднощами. Фізичне руйнування деяких компаній і збої в ланцюжку поставок, закриття морського експорту, зростання безробіття, зниження податків і валютних надходжень (різке зниження податків в перші дні війни також сприяло зниженню державних доходів).

Багато людей втратили дохід, а мільйони виїхали за кордон, також непередбачені умови збільшили потребу в закупівлях імпортних товарів для постачання армії. Це збільшило державні витрати, в тому числі в іноземній валюті.

Зрозуміло, що, в разі зниження валютної виручки і зростання витрат, підтримання фіксованого курсу гривні можливо тільки за рахунок втрати валютних резервів, тому для збереження резервів необхідно ввести суворі

валютні обмеження, в тому числі обмеження на покупку несуттєвих імпорتنих товарів.

Такі обмеження були введені НБУ і Урядом. Однак за період від з лютого по травень місяць резерви НБУ скоротилися з 67 мільярдів до 29,1 мільярда, незважаючи на отримання міжнародної підтримки в розмірі 25,1 мільярда долларів США. Фінансування держвитрат за рахунок НБУ також мало свою ціну - за підсумками періоду річний рівень інфляції зріс до 16,4%.

На жаль, підтримка з боку зовнішніх партнерів не відповідає заявленому урядом запиту в розмірі 5 мільярдів \$ на місяць. В результаті цього і уряду, і Центральному банку доведеться приймати непопулярні, але необхідні рішення. Одне з них - підвищення ставки дисконтування до 25% (станом на початок 2024 року внаслідок поступових знижень дана ставка вже складає 15%), вже узгоджене Центральним банком, а також поступове коливання обмінних курсів (девальвація гривні має поменшити макроекономічний «стрес»)[44].

Крім того, важливо повертати повернути мита, можливо, збільшити імпортні мита, і скоротити список важливих імпорتنих товарів (який зараз дуже довгий, наприклад, включає рекламні послуги і солодкі напої), ще більше обмежити відтік капіталу - наприклад, можливість реструктуризації державного боргу.

3.3. Розвиток та державне регулювання цифровізації банківської системи

В останні роки банківський сектор України домогся значного прогресу в проведенні реформ і закладці основ для більш безпечного майбутнього. Підвищення ефективності банківських операцій може сприяти створенню більш надійної і продуктивної національної економіки держави. Заходи з підвищення ефективності банків можуть також підвищити прозорість, знизити неформальність і розширити доступ до капіталу для компаній і приватних осіб. Цифрові технології радикально змінили всі фінансові відносини в суспільстві.

Державне регулювання ринку банківських послуг рекомендується визначати наступним чином: державне регулювання ринку банківських послуг - це комплекс заходів з регулювання та нагляду за ринком банківських послуг з метою захисту інтересів споживачів та запобігання кризових явищ.

Нові фінансові продукти, такі як віртуальні активи, загрожують існуванню традиційних базових фінансових моделей. Технологія цифрових фінансів спрощує і прискорює багато бізнес-процесів, але користувачі повинні бути інформовані про них у фінансовому і цифровому плані. Необхідно поліпшити державний нагляд за отриманням надійних засобів оплати і зберігання цінних речей і забезпечити їх використання в інтересах суспільства[45].

Цифрові банківські послуги, комплексні онлайн-платформи і цифрові канали зв'язку з клієнтами вимагають підходу, який оцінює цифровізацію банків і стратегічно визначає конкурентоспроможність банків, їх сильні і слабкі сторони. Розвиток цифрового банкінгу - це шлях до економічної прозорості, пом'якшення тенденцій і збільшення податкових надходжень. Впровадження та розвиток інноваційних банківських продуктів має бути

відображено в стратегіях кожного банку. Цифровізація повинна стати одним із драйверів розвитку банківської системи, підвищити рівень довіри між вкладниками і банками і зробити цей сектор більш прозорим.

За оцінками Citigroup, оцифровка може допомогти заощадити до половини експлуатаційних витрат за рахунок впровадження технологій, що скорочують кількість офісів і робочих місць. Дослідження Accenture показує, що банки, найбільш розвинені з точки зору оцифрування, збільшили прибутковість капіталу в середньому на 0,9%. Банки, які не використовували автоматизацію бізнес-процесів, знизили цей показник в середньому на 1,1%. Ми вважаємо, що цей розрив буде розширюватися зі збільшенням технологічних можливостей для оцифрування.

Сьогодні найбільш інноваційними банками України є ПриватБанк, Райффайзен, Сенс банк, ОТП Банк та інші. Вони виділяються серед інших банків вже більше десяти років на основі надання інноваційних продуктів. Найбільш успішними прикладами впровадження цифровізації у фінансовому секторі України є Приватбанк з системою Приват24 і Універсал банк з системою Monobank. В Україні процес оцифрування фінансово-кредитної системи проходить під керівництвом НБУ.

Це чітко відображено в нормативних правових актах та законодавчих ініціативах (зокрема, у підготовці законодавства та застосуванні правил PSD2, реалізації концепції відкритого банківського обслуговування).

Погоджуючись з твердженням науковців, потрібно виконати наступні завдання:

- Розвиток єдиного цифрового простору в банківському секторі;
- Інтеграція єдиного цифрового простору банківського сектора з інформаційними системами комерційних організацій і державних установ;

- Використання автоматизованих банківських систем банками з централізованою архітектурою;
- Створення умов для банків для використання аутсорсингу в області інформаційних технологій;
- Поширення технологій та рішень, орієнтованих на клієнта, таких як контактні центри та системи підтримки відносин із клієнтами.

Аналізуючи наукові надбання, слід зазначити, що відкрита банківська справа важлива для розвитку внутрішньої банківської системи. Також рекомендується розглянути приклади інтернет-банкінгу в країнах ЄС в якості довідкових матеріалів або прикладів. Щоб вижити в конкурентній боротьбі на ринку, банкам потрібно зосередитися на своїх сильних сторонах, таких як імідж надійного та надійного партнера[46].

Monobank - яскравий приклад віртуального банку, який не є банком, пов'язаним із традиційним форматом. Поява такого банку як нової форми банківської діяльності пов'язано зі значним розвитком інтернет-технологій і появою нового покоління споживачів, що віддають перевагу проводити повний віддалений контроль над власними фінансами. Monobank працює на мобільних пристроях. Цей мобільний додаток максимально спрощує управління фінансами, а робота ведеться за Ліцензією Universal Bank, що входить до групи TAS.

Проект отримав нагороду журналу PaySpace "краще українське Фінтех-підприємство" та отримав головний приз у номінації "Необанк року" у 2018 році.

Основна проблема в Україні - це необхідність нормативно-правової бази, значних інвестицій та інших аспектів, які уповільнюють впровадження і знижують прибутковість банків, повністю заснованих на цифрових технологіях.

Без раціональної цифрової трансформації інвестиційні банки приречені на провал через складність схем шахрайства і зростаючої конкуренції на ринках фінансових технологій. Без належного програмного забезпечення для виявлення шахрайства банки занепадатимуть та втрачатимуть капітал. Банківські установи інвестують у власні спеціалізовані системи виявлення шахрайства[47]. Ці системи включають елементи штучного інтелекту та машинного навчання, а точність результатів повністю залежить від якості обчислювального модуля та його програмної реалізації.

У банківському секторі України, в якому в даний час досить високий відсоток цифрових користувачів в Європі, з початку COVID-19 число користувачів, що використовують цифрові технології, збільшилася на 23%. Коли було проведено дослідження, кількість віддалених цифрових платежів зросла приблизно на 50%.

Ще до пандемії коронавірусу (COVID-19) було зрозуміло, що перехід банківських послуг через філії на Інтернет-банкінг розвивався дуже швидко, і пандемія лише прискорила цю поточну тенденцію. Деякі нововведення, які вже доступні клієнтам банку, зокрема безконтактне банківське обслуговування та платежі, раптом стали дуже привабливими, коли соціальне дистанціювання стало звичним явищем.

У цьому контексті кількість цифрових користувачів у Європейському банківському секторі зросла на 23% з початку пандемії.

Згідно з результатами опитування про стан українського ринку банківських послуг станом на 2021 рік кількість банківських установ, що діють в Україні, становить 74 і мали тенденцію до скорочення. Згідно з рейтингом порталу "Мінфін", очевидно, що найбільш стабільними банківськими установами є Райффайзен банк (4,73), Укрсиббанк (4,38), Креді Агріколь Банк (4,30) і ОТП Банк (4,16).

Лідерами Національного рейтингу банківських установ є Монобанк (Універсал банк) (рейтинг - 29,2), Сенс Банк (20,7).

Банківське право покликане точно сформулювати внутрішню структуру банківської системи і створити правові умови для підтримки її стабільності, а також створити механізми для гнучкого реагування на зміни в ситуації. Важливим фактором, що сприяє вирішенню цього непростого завдання, є поступова гармонізація внутрішнього законодавства з розвитком правового регулювання внутрішніх банківських відносин, особливо в тих випадках, коли обов'язкове регулювання здійснюється законами європейських країн, Центральним банком або іншими державними органами.

Розглянемо деякі нововведення законопроекту "Про фінансові послуги та фінансові компанії", спрямовані на модернізацію та подальший розвиток внутрішньої платіжних послуг. Положення документа стимулюють інновації у фінансовому секторі, встановлюють правила надання платіжних послуг в Україні та вимоги до постачальників цих послуг, підвищують безпеку та ефективність надання цих послуг, збільшують кількість постачальників платіжних послуг та спрощують їх діяльність. Законопроект заснований на існуючих вимогах з урахуванням правил ЄС, включаючи переглянуту Директиву про платіжні послуги (PSD2) і Директиву про електронні гроші (EMD).

Можливість для новачків вийти на ринок сприятиме здоровій конкуренції. Клієнти зможуть отримати нові зручні послуги з кращою якістю та нижчою ціною. Буде запущена відкрита банківська система, а різні постачальники платіжних послуг та технологічні платформи будуть інтегровані в платіжну екосистему[48].

За підсумками UAFIN TECH2021 фінансова та технічна сфера України активно розвивається. 40% ролей існуючих банків можуть бути змінені за допомогою штучного інтелекту. Щороку 55,2% транзакцій за платіжними

картками є безготівковими, 53,6% компаній фінансуються за рахунок власних коштів, 72% фінансових компаній базуються в Києві, 52% компаній працюють на міжнародних ринках. Кількість компаній у сфері платіжних послуг і грошових переказів за останні роки зросла на 14%.

У цей період криптовалюти особливо важливі в контексті оцифрування. Розглянемо сучасні тенденції розвитку криптографічних технологій на основі децентралізованих баз даних і можливість їх безпосереднього застосування у сфері фінансових і платіжних інструментів як на рівні приватних рішень, так і на рівні державних фінансових інститутів.

Відносно новий криптовалютний ринок представляє великий інтерес для вивчення сучасного стану фінансових інновацій в платіжних сервісах. Криптовалюта створює труднощі для української фінансової системи, оскільки НБУ та інші державні регулятори не можуть контролювати її випуски і оборот. Деякі експерти пов'язують криптовалюти з відмиванням грошей, в той час як інші вважають це результатом нових технологій, які включають перетворення їх здатності проводити комерційні та фінансові транзакції[49].

Поняття електронних грошей в Україні визначено постановою Правління Національного банку України від 04.11.2010 №481 "Про внесення змін до правових норм деяких нормативних актів Національного банку України, що стосуються регулювання випуску та обігу електронних грошей". Криптовалюти - це цифрові валюти, які використовують криптовалютні методи для створення валют та перевірки переказу коштів для регулювання, яке діє незалежно від Центрального банку. На наш погляд, в сучасній ситуації цифрової трансформації економіки і при впровадженні в банках клієнтоорієнтованого підходу банки повинні вивчити і розробити всі можливі варіанти диверсифікації своєї діяльності, які повинні супроводжуватися відповідними правовими актами. Серйозна проблема для

нової фінансової системи пов'язана із забезпеченням високого рівня кібербезпеки.

Створення банківських регуляторів державами по всьому світу є технічно нейтральним. Іншими словами, аудитори не повинні впливати на рішення банку, коли мова йде про технологічні стратегії. Такі рішення найкраще приймати тим, хто бореться з наслідками на ринку приватного банківського обслуговування. Можна стверджувати, що вплив цих змін буде позитивним для клієнтів банку та економіки в цілому, які, як правило, отримають більш якісні та зручні послуги. Щоб бізнес-модель залишалася стійкою, банки не можуть залишатися на місці, коли справа стосується технологій[50]. Попит клієнтів на зручність неминуче зростатиме, тому банки повинні відчувати необхідність якнайшвидше відновити роботу з оцифрування. Неминучою рушійною силою попиту сучасних споживачів є зручність. Протягом десятиліть поведінка клієнтів зміщувалася в бік більш орієнтованого на цифрові технології споживання банківських послуг.

Враховуючи практику і досвід регулювання ринку криптовалют урядами інших країн, в короткостроковій перспективі державні органи України повинні дотримуватися позиції нейтралітету на цьому ринку.

Ця позиція повинна включати регулярне попередження учасників ринку та інвесторів про існуючі недоліки, існуючі ризики та загрози, а також відповідну роз'яснювальну роботу. Ця позиція дозволяє відкривати нові ринки, уникаючи відповідальності держави за негативні наслідки для учасників криптовалютного ринку.

Одним із способів поліпшення банківської діяльності є проведення всебічного аналізу, результати якого на мікрорівні для керівництва банків, на макрорівні для вкладників є необхідними джерелами інформації для НБУ про управлінські рішення, що стосуються банківського регулювання та грошово-кредитної політики. Комплексний аналіз проводиться з використанням

різних економіко-математичних методів і моделей, за допомогою яких можна не тільки оцінити фінансову стабільність як окремих банків, так і всієї банківської системи, а й проаналізувати, які зміни можуть відбутися, і спрогнозувати наслідки, які вони спричинять за собою.

Інтеграція української банківської системи в європейську банківську систему сприяє, перш за все, процесу саморегулювання на валютному і кредитному ринках.

Цифрова трансформація включає широкий спектр банківських концепцій, включаючи оцифрування документів, електронні підписи для транзакцій, електронне навчання, телеконференції, платформи онлайн-торгівлі, цифрові магазини, електронні таблиці та мобільні платежі.

Концепції цифрової трансформації та електронного банкінгу розглядаються в багатьох дослідженнях (особливо в попередні роки). Оскільки споживачі та приватні особи переходять на цифрові технології, а підприємства починають розширювати свої можливості електронної комерції, попит на повністю віртуальні безконтактні банківські рішення продовжуватиме зростати.

Найбільш важливим фактором при внесенні змін є ставлення співробітників. На додаток до практичних знань важливо мати відповідну програму навчання, яка дає співробітникам можливість поступово асимілюватися і адаптуватися до нових змін. Пропонуючи більше можливостей онлайн-банкінгу, потрібно переконатися, що клієнти знають про пропозиції конкретного банку. Це ще більше покращить досвід онлайн-банкінгу та відкриє багато переваг, які пропонує інтернет-банкінг.

Послуги Fintech - це послуги, що надаються технологічними компаніями з використанням спеціалізованого програмного забезпечення, орієнтовані на задоволення фінансових потреб своїх клієнтів, пропонуючи

онлайн-продукти, які зручні, ефективні, автоматизовані і прозорі в порівнянні з традиційними фінансовими послугами.

Фінансові технології (скорочено fintech) - це технологія та інновації, які прагнуть конкурувати з традиційними фінансовими методами надання фінансових послуг. Це нова галузь, яка використовує технології для підвищення фінансових показників.

FinTech відноситься до технологічних інновацій у розробці та наданні фінансових послуг та продуктів. Фінансові технології продовжують розвиватися завдяки досягненням у використанні великих даних, штучного інтелекту та машинного навчання для оцінки інвестиційних можливостей, оптимізації портфелів та зменшення ризиків[51].

В якості основного недоліку оцифровки більшість керівників банків відзначають її високу вартість. В середньому витрати банку на ІТ розподіляються наступним чином: 60,3% ІТ-бюджету направлено на підтримку існуючої інфраструктури, 18,7 відсотка націлені на розробку нової програмної інфраструктури, 14,1% призначені для нової апаратної інфраструктури, 6,9% призначені для розробки стратегії, бізнес-процесів та планування.

Однією з ознак оцифрування банківського сектору у 2022-2023 році могли бути вбудовані банки, які зможуть обслуговувати всі види небанківських компаній. Основна ідея - надати функції банківських послуг в рамках інших продуктів. Наприклад, хтось купує дорогий комп'ютер або автомобіль, і в цьому випадку сайт може запропонувати придбати споживчу кредитну картку в точці продажу. Інший - це зусилля, які банки докладають для своєчасного надання та персоналізації рекомендацій споживачам, щоб допомогти їм уникнути фінансових проблем та скористатися можливостями.

Для ефективного виявлення або інвентаризації цифрових проблем в Україні мають бути вжиті наступні дії такі, як: розробити набір національних

стратегій зі створення цифрових індикаторів та компетенцій в Україні та підтримувати впровадження Національної системи індикаторів.

Цифровий банкінг має потенціал для позитивного розвитку в найближчому майбутньому завдяки прийняттю державою курсу на розвиток цифрової економіки. У той же час необхідно вирішити кілька завдань, щоб зменшити негативні наслідки цього процесу. Перш за все, велику увагу слід приділяти вдосконаленню систем, що захищають банки від кіберризиків. Це стане можливим не тільки за рахунок збільшення фінансування проєктів, пов'язаних з інтернет-безпекою, а й за рахунок посилення відповідальності держави за порушення в сфері інформаційної безпеки.

Таким чином, фінансові технології служать прогресивним інструментом, який може сприяти подальшому розвитку банківського ринку, включаючи підвищення інвестиційної активності банків. Постійна поява та впровадження цікавих інновацій у фінтеху сприяє зростанню інвестиційної та інноваційної активності банків. Клієнти є справжніми суддями в зусиллях з цифрової трансформації, а не бізнес-лідерами чи зацікавленими сторонами. Цифрове перетворення безглуздо без зміни користувацького досвіду. Якщо раніше цей вибір знаходився в нижній частині списку завдань, то тепер він повинен працювати з клієнтами покоління, що живе в умовах економічної та політичної нестабільності.

Перспективні сфери для подальших досліджень регулювання включають тісну співпрацю з регуляторами фінансового сектору, підтримку оцифрування банківської діяльності на державному рівні та розробку нових правових підходів до регулювання платформних компаній (тобто великомасштабних технологій), які повинні сприяти вдосконаленню процесу оцифрування банків. як просування сучасних інноваційних продуктів і послуг. Це розробка теоретичних і практичних пропозицій щодо оцифрування всіх секторів банківської діяльності, спрямованих на підвищення їх конкурентоспроможності.

ВИСНОВКИ

Банківська система України відіграє важливу роль у фінансовому секторі країни, що сприяє економічному розвитку та фінансовій стабільності. Українські банки виступають не тільки в якості фінансових посередників, але і в якості гравців, що надають передові фінансові послуги, що відповідають вимогам міжнародних стандартів. Беручи до уваги регулювання банківської системи України, можна краще зрозуміти динаміку її розвитку та визначити перспективи подальшого вдосконалення.

Банківська система України складається з різних банківських установ, що виконують різні функції. Сюди входять національні банки, комерційні банки, кредитні спілки та інші фінансові установи. Національний банк України (НБУ) виступає в якості центрального банку і головного регулятора банківської системи. Комерційні банки є основними учасниками фінансових ринків і несуть відповідальність за надання різних фінансових послуг громадянам і підприємствам.

Регулювання банківської діяльності в Україні - складний процес, що забезпечує стабільність і ефективність банківської системи. Національний банк України відіграє важливу роль у цьому процесі. Він встановлює стандарти та правила, яких повинні дотримуватися банки, щоб гарантувати, що їх діяльність відповідає законодавчим вимогам та міжнародним стандартам.

Однією з основних функцій регуляторів є забезпечення фінансової стабільності. Центральний банк визначає та контролює рівень капіталізації, ліквідності та управління ризиками банків. Це дозволить уникнути кризи і захистить інтереси вкладників і фінансової системи в цілому.

Регулювання банківської діяльності також передбачає заходи по боротьбі з корупцією та фінансовими злочинами. Моніторинг дотримання антикорупційних та контрафактних заходів є ключовим компонентом

діяльності регулюючих органів та сприяє створенню чесного та прозорого банківського середовища.

Також велика увага приділяється захисту прав та інтересів клієнтів банку. Регулятор встановлює правила надання банківських послуг, встановлює процедури декомунізації спорів між банком і клієнтом, забезпечує конфіденційність фінансової інформації клієнта.

Ліквідність банку - це не тільки фінансова стабільність, а й здатність виконувати свої зобов'язання перед клієнтами. Регулюючі органи, особливо НБУ, відіграють важливу роль у встановленні стандартів ліквідності та вимог до їх підтримки.

Правила ліквідності включають визначення критеріїв та вимог щодо найнижчого рівня ліквідності, який повинен мати банк. Це може включати вимоги до рівня грошових коштів, легко конвертованих активів та доступу до фінансових ресурсів у разі несприятливих обставин.

Стрес-тестування та сценарії ризику відіграють важливу роль у регулюванні ліквідності. Регулюючі органи можуть вимагати від банків проведення тестів для оцінки їх здатності справлятися зі стресовими ситуаціями з ліквідністю, такими як зняття великих депозитів або коливання ринку.

Депозитна діяльність банку є важливою складовою його кредитної функції. Регулювання депозитарної діяльності здійснюється з метою забезпечення стабільності та захисту інтересів вкладників.

Однією з основних форм регулювання є створення гарантійного фонду, який захищає вкладників у разі банкрутства банку. Регулюючі органи встановлюють стандартні гарантії для індивідуальних і корпоративних вкладників.

Регулюючі органи також можуть встановлювати вимоги до рівня капіталізації банків, що займаються депозитною діяльністю, щоб забезпечити їх здатність компенсувати збитки і підтримувати фінансову стабільність.

Сучасна Україна стикається з серйозними труднощами у всіх сферах суспільного життя, включаючи банківську систему, оскільки знаходиться в стані військового конфлікту. У разі війни регулювання банківської діяльності особливо важливо, і необхідно прискорене здійснення реформ і поліпшень для забезпечення стабільності фінансового сектора і захисту інтересів громадян і підприємств.

Військова ситуація може викликати непередбачувані коливання в економіці і мати значний вплив на фінансове становище банку. Регулюючі органи будуть активно сприяти посиленню капіталізації банків і впевнено вирішувати проблеми з ліквідністю і резервами на можливі стресові сценарії. Впровадження суворих інвестиційних стандартів та вимог до ліквідності допоможе зменшити ризик у важкі часи.

У разі нестабільності та коливання фінансового становища банку такі події можуть призвести до збитків для його вкладників. Створення і зміцнення гарантійного фонду, що захищає інтереси вкладників, - важливе завдання. Регулюючі органи повинні активно працювати над розробкою та впровадженням ефективних механізмів гарантування депозитів у надзвичайних ситуаціях.

Кіберзагрози можуть бути особливо серйозними у військових конфліктах. Регулюючі органи повинні приділяти особливу увагу зміцненню кібербезпеки банків і фінансових установ для запобігання можливих кібератак. Зокрема, важливо розробляти та впроваджувати інноваційні технології для захисту фінансових даних та забезпечення безпеки електронних фінансових операцій.

У нестабільному середовищі важливо, щоб регулятори були гнучкими та могли ефективно реагувати на зміни у фінансовому секторі. Системи моніторингу та обміну інформацією повинні бути вдосконалені, щоб швидко виявляти ризики та вживати необхідних запобіжних заходів.

Створення відкритого і прозорого регулюючого механізму є важливим фактором підтримки довіри до банківської системи в умовах війни. Регулятори повинні активно співпрацювати з банками та громадськістю, щоб забезпечити прозорість інформації та забезпечити розуміння заходів, спрямованих на забезпечення фінансової стабільності.

В умовах війни Україна активно переосмислює свій підхід до банківського регулювання та інноваційні рішення для забезпечення стійкості та ефективності фінансового сектору. Гнучке та раціональне регулювання, спрямоване на захист інтересів громадян та економічну стабільність, є важливим фактором успішного подолання фінансових труднощів під час війни.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Закон України «Про банки та банківську діяльність» від 07.12.2000 № 2121-III . URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14> (Дата звернення 10.12.2023)
2. Васильченко З.М. Фінансова консолідація як сучасна тенденція розвитку банківського бізнесу / З.М.Васильченко // Світ фінансів. – 2016. – №3 (8). – С.60-70.
3. Економічна енциклопедія: У 3-х томах. Т.2. / Ред.. кол. С.В. Мочерний та ін..– К.: Видавничий центр «Академія», 2011. – 848 с.
4. Матвієнко П.В. Основні критерії та моделі оцінки ефективності державного управління. Економіка та держава. 2009. 6, С. 70-76.
5. Васюренко О. В., Погореленко Н. Д. Організація управління стійким розвитком банківської установи. Вісник Національного банку України. 2013. №7. С. 22–24.
6. Косова Т.Д. Аналіз банківської діяльності.: навч.посіб. Київ: Центр учбової літератури, 2008. 486 с.
7. Дудченко Н. В. Сучасні підходи до трактування поняття «банківські установи»/ Н. В. Дудченко // Інвестиції: практика та досвід. — 2013. — № 17. — С. 64–69.
8. Іскізаров О. М. Ознаки банківської діяльності у адміністративно- правовій сфері [Електронний ресурс] / О. М. Іскізаров // Науковий вісник Академії муніципального управління. Серія : Право. - 2015. - Вип. 2. - С. 265-270.
9. Савченко Т. Довіра до банківського сектору: досвід ЄС та докази з України / Т. Савченко, Л. Ковач // Журнал фінансових ринків, інституцій та ризиків. — 2017. — № 1. — С. 29—42.
10. Кривич Я. М. Вплив трансформаційних процесів на стратегічний розвиток. URL: <http://dspace.uabs.edu.ua/bitstream/123456789/797/3/4.pdf>. (Дата звернення 10.12.2023)
11. Діденко І.В. Методичні засади оцінювання і прогнозування кон'юнктури депозитного ринку України: дис. канд. екон. наук: 08.00.08 — Гроші, фінанси і кредит / І.В. Діденко. – Сумський державний університет. – 2017. – 281 с.

12. Розвиток банківської системи України / За ред. д-ра екон. наук О.І. Барановського. – К.: Інт екон. та прогнозув., 2018. – С. 386.
13. Костюченко О.А. Банківське право: Навч. посіб. — 2-ге вид., перероб. І доп. —К. : МАУП, 2013. - 240 с.
14. Діденко О. М. Гармонізація інтересів держави та бізнесу при регулюванні банківської діяльності: теорія, світовий та вітчизняний досвід / О. М. Діденко. — Суми : УАБС НБУ, 2015. — 280 с.
15. Дудченко Н. В. Сучасні підходи до трактування поняття «банківські установи»/ Н. В. Дудченко // Інвестиції: практика та досвід. — 2013. — № 17. — С. 64–69.
16. Дмитренко М. Г. Вплив іноземного капіталу на розвиток банківського сектору України / М. Г. Дмитренко, Ю. В. Жежерун // Фінансовий простір. - 2015. - № 2. - С. 13-20.
17. Жарій Я. В. Методичні підходи до оцінювання рівня фінансової безпеки комерційного банку. Фінансові дослідження. 2016. № 1. С.130-137.
18. Осадчий Є. С. Напрями капіталізації банківських установ за участі держави. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство. 2017. Випуск 16, частина 2. С.41-45
19. Чмутова І. М. Аналіз банківської діяльності: навч. посіб. / Чмутова І. М., Тисячна Ю. С. ; Харк. нац. екон. ун-т. – Вид. ХНЕУ. – Харків. – 2018. – 307 с.
20. Фінансовий ринок: підручник : у 2 т. / кер. авт. кол. і наук. ред. Ю.М.Коваленко. –Ірпінь: УДФСУ, 2019. Т. 1. –442 с.
21. Бухарін Г. О. ФІНТЕХ як об’єкт нормативно-правового регулювання: теоре-тико-методологічний аспект : дис. ... канд. юрид. наук / Г. О. Бухарін. – Запоріжжя, 2020. –224 с.
22. Третьяков Д.Е. Тенденції розвитку банківського та фінансово-технологічного сектору на основі використання високих технологій. Креативна економіка. 2017. № 8. С. 893–898.
23. Банківська система: навчальний посібник / Ситник Н.С., Стасишин А.В., Блащук-Девяткіна Н.З., Петик Л.О. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2020. 580 с.

24. Д'яконова І.І. До питання визначення понять “банківське регулювання” та “банківський нагляд”/ Д'яконова І.І. // Актуальні проблеми економіки. – 2016. – № 8. – С. 183-194.
25. Башлай С.В. Інструменти банківського нагляду на консолідованій основі / С.В. Башлай // Фінансовий простір. – 2019. – № 6(6). – С. 54-59.
26. Грудзевич Я. В. Трансформація вимог до регулювання капіталу банків України / Я. В. Грудзевич, У. Я. Грудзевич // Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. – № 2 (118). – 2016. – С. 115 – 122.
27. Клюско Л.А. Фінансова стійкість банків: теорія та методика оцінки: монографія. Національний університет ДПС України. Ірпінь: Видавництво Національного університету ДПС України, 2013. 246 с.
28. Плотнікова М. В. Підходи до визначення поняття державне регулювання діяльності банків в Україні / М. В. Плотнікова // Правовий вісник УАБС. — 2014. — № 1(4). — С. 71–74.
29. Ларіонова К. Л., Донченко Т. В. Аналіз та тенденції розвитку депозитного ринку України. Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. 2019. № 2. С. 159-167.
30. Гладких Д. М. Ключові проблеми капіталізації банківської системи України та напрями її зростання. Бізнес Інформ. 2021. №5. С. 327–333.
31. Емець В. А. Характеристика депозитної політики банків України на сучасному етапі. Управління розвитком. 2013. № 13. С. 79–81.
32. Мельничук Н. Ю., Ковальчук С. С. Депозитна діяльність банківських установ у контексті формування їхньої ресурсної бази. Науковий погляд: економіка та управління. 2020. № 1. С. 163–167.
33. Матлага Л. О., Васирина П. В. Проблеми та тенденції розвитку депозитної політики банківських установ України. Економічний аналіз: зб. наук. праць. Тернопільський національний економічний університет; редкол.: В. А. Дерій (голов. ред.) та ін. Тернопіль: Видавничо-поліграфічний центр Тернопільського національного економічного університету «Економічна думка». 2014. Том 15. № 1. С. 274-283.
34. Колеснік Я. В., Землякова І. С. Сучасний стан та перспективи розвитку пасивних операцій банківського сектору економіки України. Причорноморські економічні студії. 2018. Вип. 34. С. 150-153.

35. Правдиковська І.І., Дорошенко Н.О. Вплив війни на банківську систему України. Молодий вчений. 2022. № 9 (109). С. 150–153. URL: <https://molodyivchenyi.ua/index.php/journal/article/view/5583> (Дата звернення 10.12.2023)
36. Про роботу банківської системи в період запровадження воєнного стану : Постанова Правління Національного банку України від 24 лютого 2022 № 18. URL: https://bank.gov.ua/ua/legislation/Resolution_24022022_18 (Дата звернення 10.12.2023)
37. Коваленко В.В. Фінансова безпека банків в умовах воєнного стану. Фінансовий простір. 2022. № 4 (48). URL: <http://fpnpu.cibs.ubs.edu.ua/article/download/272736/268679> (Дата звернення 10.12.2023)
38. Pervin, Dadashova (2022). Financial defense of the country. How the banking system works during the war. Economic truth. <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/03/16/684104> (Дата звернення 10.12.2023)
39. Данилишин Б. Де взяти фінансові ресурси для підтримки воєнної економіки і оборони. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/05/16/687087/> (Дата звернення 10.12.2023)
40. Уряд схвалив стратегічні напрями діяльності банків державного сектору на період воєнного стану та післявоєнного відновлення економіки. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/uryad-shvaliv-strategichni-napryami-diyalnosti-bankiv-derzhavnogo-sektoru-na-period-voyennogo-stanu-ta-pislyavoyennogo-vidnovlennya-ekonomiki> (Дата звернення 10.12.2023)
41. Loans are provided by the National Bank for a period of more than 30 calendar days (2022). National Bank of Ukraine. <https://bank.gov.ua/ua/markets/loans-over-30-days> (Дата звернення 10.12.2023)
42. Зомчак Л. М., Старчевська І. М. Симультативне моделювання залежності економічного зростання та рівня інфляції України. Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі. Серія «Економічні науки». 2022. № 1 (105). С. 78–85.

43. Begenau J., Landvoigt T. Financial regulation in a quantitative model of the modern banking system. *The Review of Economic Studies*. 2022. № 89(4). P. 1748–1784.
44. Особливості здійснення регуляторної діяльності органами виконавчої влади в умовах воєнного стану : нормативно-правове обґрунтування. Офіційний сайт Державної регуляторної служби України. URL : <https://www.drs.gov.ua/press-room/osoblyvosti-zdijsnennya-regulyatornoyi-diyalnosti-organamy-vykonavchoyi-vlady-v-umovah-voyennogo-stanu/>. (Дата звернення 10.12.2023)
45. The state of the financial sector of Ukraine and the NBU's measures to support its smooth operation under martial law (2022). National Bank of Ukraine. <https://bank.gov.ua/ua/news/all/stan-finansovogo-sektoru-ukrayini-ta-zahodi-nbu-z-pidtrimki-yogo-bezperebiynogo-funktsionuvannya-v-umovah-voyennogo-stanu> (Дата звернення 10.12.2023)
46. Конференція «Банківський сектор: нові виклики» завершилася сесією, на якій обговорили FinTech та необанкінг – новітні тенденції банківського майбутнього. URL: <https://pravo.ua/fintech-ta-neobankinh-novitni-tendentsii-bankivskoho-maibutnoho> (Дата звернення 10.12.2023)
47. Бондаренко Л., Подарин А. (2022). Особливості діджитал-трансформації банківського сектору України. *Економіка та суспільство*, (41). DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-41-28> (Дата звернення 10.12.2023)
48. Shevlin R. (2021) The 5 Hottest Technologies In Banking For 2022. *Forbes*. URL: <https://www.forbes.com/sites/ronshevlin/2021/12/31/the-5-hottest-technologies-in-banking-for-2022/> (Дата звернення 10.12.2023)
49. Крок до стійкого кіберзахисту: Мінцифра і Cyberfame GmbH співпрацюватимуть у сфері цифрової безпеки. 2023. 12 лип. URL: <https://thedigital.gov.ua/news/krok-do-stiykogo-kiberzakhistu-mintsifra-i-cyberfame-gmbh-spivpratsyuvatimut-u-sferi-tsifrovoi-bezpeki> (Дата звернення 10.12.2023)
50. Впровадження антикорупційних цифрових інструментів і посилення кіберзахисту: Уряд ухвалив завдання Національної програми інформатизації. 2023. 21 лип. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/vprovadzhennia-antykoruptsiinykh-tsifrovykh-instrumentiv-i-posylennia-kiberzakhystu-uriad-ukhvalyv-zavdannia-natsionalnoi-prohramy-informatyzatsii> (Дата звернення 10.12.2023)

51. Кретов Д. (2023). Адаптація досвіду цифровізації зарубіжних банків у банківській системі України. Науковий збірник «InterConf», (145), 54–57.

URL: <https://archive.interconf.center/index.php/conference-proceeding/article/view/2577> (Дата звернення 10.12.2023)